

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2014

PEADIREKTORI EESSÕNA	2
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	4
Ukraina sündmused ja rahvusvahelise olukorra pingestumine	4
Putini režiim ja äärmuslus Euroopas	5
Äärmuslus Eestis laiema kandepinnata	6
Venemaa arusaam „pehmest jõust“	6
Välisvenelaste ärakasutamine	7
Venemaa mõjutustegevuse meediaprojektid	8
Ajaloopropaganda	10
VASTULUURE	12
Gerassimovi doktriin	12
RIIGISALADUSE KAITSE	14
Riskiriikides viibimine	14
Turvaala	15
Lennunduse taustakontroll	17
KÜBERJULGEOLEKU TAGAMINE	18
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	20
Üldine olukord	20
Süüria ja Iraak	21
Eesti moslemikogukonnast	22
OSCE missioonirühmade vabastamine	24
Rahvusvahelisest koostööst üldisemalt	26
USA presidendi julgeolekut tagamas	26
KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS	28
Riigi julgeolekut mõjutav korruptsioon	29
Õiguskaitseüsteemi õõnestav korruptsioon	32
AEGUMATUTE RAHVUSVAHELISTE KURITEGUDE UURIMINE	34

Kaitsepolitsei ameti peadirektor Arnold Sinisalu

PEADIREKTORI EESSÕNA

Hea aastaraamatu lugeja!

Kaitsepolitsei loomisest saab selle aastaraamatu ilmumise ajaks 95 aastat. 2014. aastale tagasi vaadates tuleb tõdeda, et tegemist oli üpris keerulise ajaga meie teenistuse ja riigi ajaloos.

2013. aasta novembris keeldusid ukrainlased leppimast Euroopa teelt eemaldumisega. 2014. aasta veebruaris üritati jõhkrate mõrva-dega summutada ukrainlaste püüet täielikule sõltumatusel. Venemaa Föderatsiooni vastus Ukraina sõltumatusel oli teatavasti Krimmi annekterimine ja relvastatud separatismi loomine ning juhtimine. Teist korda pärast II maailmasõda on relvajõul muudetud suveräänse riigi

territoriaalset terviklikkust. Esmalt 2008. aastal Gruusias – ka siis oli see Venemaa, kes oma naabrile kallale tungis.

Eelkirjeldatud sündmused on väga oluliselt muutnud nii Eesti kui ka kogu Euroopa Venemaa-mõistmist. Venemaa on üritanud NATO ja Euroopa Liidu partnereid jaga ja valitse meetodil lõhestada, kuid Läänes on näha suurimat ühtsust pärast Nõukogude Liidu lagunemist.

Ühtne julgeolekuruum koos liitlastega tähendab sageli ühiseid muresid. Üheks selliseks on islamismi tungimine Euroopasse. Eestist paisab Süürias toimuv suhteliselt kaugena. Teisalt 2015. a alguses said Eesti

avalikkusele teatavaks inimesed, kes osalevad sõjategevuses Süürias kas džihadistide poolel või nende vastu. Kuigi praegu saame Eesti päritolu välisvõitlejaid kokku lugeda veel ühe käe sõrmedel, on paraku põhjust muret tunda, sest nagu näitasid 2015. a alguse sündmused Prantsusmaal, kujutavad Süüriast naasvad terroristid tõsist julgeolekuohtu.

2014. a september osutus väga keeruliseks meie teenistusele. Üks meie hulgast ei ole juba üle seitsme kuu meiega koos. Venemaa eriteenistus FSB röövis Eston Kohveri ning peab teda tänini vangistuses. Venemaa on selle teoga rikkunud rahvusvahelist õigust – nii seda, mis sisaldub lepingutes, kui ka seda, mis on

rahvusvahelistes tavades. Sageli end rahvusvahelise õiguse eestkõnelejaks pidavale Venemaale on paslik meelde tuletada Venemaad esindanud Eesti päritolu rahvusvahelise õiguse teadlase Friedrich Fromhold Martensi klauslit, milles on sätestatud, et „*kuni täpsema ja täielikuma konventsiooni või lepingu sõlmimiseni jäävad nii elanikkond kui sõdijad rahvusvahelise õiguse printsiipide kaitse ja valitsemise alla, nii nagu need tulenevad tsiviliseeritud rahvaste vahel juurdunud tavadest, inimlikkuse seadustest ning avaliku südametunnistuse nõudmistest*“. Nimetatud põhimõtte peaks toimima ühte viisi kõikjal ja kõigi kohta.

Juba 1999. aastast oleme ettevaatlikult avatuna nii Eesti kui ka rahvusvahelise avalikkusega aastaraamatu vahendusel jaganud analüüse ning järeldusi julgeolekust. Julgeolekuohtudest teavitades on kaitsepolitsei aastaraamatu roll aidata võimalikke ohte ennetada. Kasutame selleks kõiki vahendeid, mis rahvas ja demokraatlik riigivõim on meile usaldanud. Peame siin silmas mitte ainult materiaalseid, vaid ka õiguslikke vahendeid. Viimaste hulka kuuluvad näiteks õigus varjatult teavet koguda või oma infot ja järeldusi avalikkuse-

ga jagada. Nende lubatud vahendite kasutamine on kaitsepolitsei kohustus, kui see on vajalik julgeolekuohtude ennetamiseks. Õiguslike vahendite lubamine ja keelamine pole aga julgeolekuasutuse enda, vaid seadusandja ning teatud juhtudel kohtuvõimu pädevus ja vastutus.

tegevusele, sealhulgas teavitusele. Siin on arenguruumi: oleme täheldanud, et kohati ei jõua sõnumid päralt või ei järgne vajalikke otsuseid.

Tunneme vastutust jagada Eesti väärtuslikku kogemust. 1990ndail aastail kogetud rahvusvahelise

Venemaa ohtlikkuse alahindamisest on üle saadud. Sama tähtis on mitte kalduda teise äärmusse. Hirm ei tohi juhtida meie otsuseid. Saatuslike otsuste vältimiseks on oluline ohte märgata ja targalt tegutseda.

Venemaa mõjutustegevuse ohtlikkuse alahindamisest on üle saadud. Sama tähtis on mitte kalduda teise äärmusse. Hirm ei tohi juhtida meie otsuseid. Saatuslike otsuste vältimiseks on oluline ohte märgata ja targalt tegutseda.

Kaitsepolitseil on oma roll täita küberjulgeoleku tagamisel. Jagame oma tähelepanekuid ja soovitusi, mil viisil Eesti inimesed saavad küberturvalisusele ise kaasa aidata.

Tähelepanuta ei jää seegi kord korruptsioon kui teatud olukordades julgeolekut ohustav nähtus. Pöörame senisest suuremat rõhku ennetavale

toetuse põhjal peame oluliseks abistada neid partnereid, kes on palunud tuge demokraatliku riigi julgeolekuasutuse ülesehitamisel, luues sellega eeldused tagada regiooni püsiv stabiilsus.

Arnold Sinisalu

XIX tantsupidu. Foto: Delfi/Eesti Ajalehed

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Kaitsepolitsei ülesanne on riigi põhiseadusliku korra kaitse ehk selliste julgeolekuohtude ennetamine ja tõkestamine, mis võivad viia Eesti Vabariigi demokraatliku riigivõimu kukutamiseni. Julgeolekuohte saab tinglikult jagada kolme rühma: otsesed, kaudsed ja üldise turvalisuse vastased. 2014. aastal põhiseaduslik

Ukraina sündmused ja rahvusvahelise olukorra pingestumine

Venemaa Föderatsiooni (VF) agressioon Ukrainas valmistab muret kogu maailmale. Nagu pärast 2008. aasta Gruusia sündmusi on Euroopal

Kaitsepolitsei ameti, vaid Kaitseministeeriumi ja Eesti kaitseväge töövaldkond. Küll võime kinnitada, et vastusena Venemaa agressioonile Ukrainas on tihenend lisaks sõjalisele koostööle NATO meie kui julgeolekuasutuse koostöö liitlaste ja partnerteenistustega ning me tuneme senisest suuremat üksmeelt nii ohuhinnangute koostamisel kui ka vastumeetmete kavandamisel.

Ukraina ründamisega muutus Venemaa mõjutustegevus uinutavast varjamatult ähvardavaks kogu läänemaailma suhtes.

kord Eestis otseselt ohus ei olnud ja riigis oli üldine turvalisus tagatud, küll aga vajavad jätkuvalt julgeolekuasutuste tähelepanu Venemaa välispoliitilistest otsustest tulenevad kaudsed ohud.

taas põhjust muretseda sõjaliste ohtude pärast. Venemaa ja tema juhivad Ida-Ukraina separatistid ei näita tegudega soovi konflikti lõpetada ja ei saa välistada, et konflikt võib eskaleeruda. Eesti sõjalise kaitse planeerimine ja elluviimine pole mõistagi

Möödunud aastale tagasi vaadates näeme, et koos Ukraina ründamisega muutus Venemaa mõjutustegevus uinutavast varjamatult ähvardavaks kogu läänemaailma suhtes. 2014. aastal räägiti maailmas palju hübriidsõjast, mis tähendab, et mittesõjalised mõjutustegevuse vahendid on kasutusel sõjategevuse tööriistana. See-

tõttu on oluline Venemaa mõjutustegevust ära tunda ning osata sellest tulenevaid ohte tõhusalt maandada.

Üks Venemaa Föderatsiooni strateegilisi eesmärke on takistada Vene impeeriumi kunagisel maa-alal asuvatel riikidel integreeruda NATO või Euroopa Liiduga. Putini režiim peab oma imperialistlikke püüdlusi takistavat demokraatiat ja teisi läänelikke väärtusi ning NATOt julgeolekuohuks ning on seadnud sihiks lõimumist takistada. Selle eesmärgi nimel sihtriikide ühiskondades soodsa pinnase loomiseks kasutab Kreml vahendina informatsioonilist mõjutustegevust. Mõjuvõimu saavutamiseks levitab Venemaa sõnumeid, mis peaksid sihtriigi ühiskonnas tooma kaasa mõttelaadi muutuse. Vastukaaluna läänemeelsusele keelatakse jagama poolehoidu idaintegratsioonile. Venemaa on saavutanud selles mõningast edu, kuivõrd ELi idapartnerlusriigid Valgevene ja Armeenia on eelistanud partnerlust Venemaa ja Kasahstaniga ühtses tolliliidus. Kui mõjutustegevus ega poliitilised meetmed enam ei toimi, siis, nagu nägime 2008. aastal Gruusias ja 2014. aastal Ukrainas, ei hoidu Venemaa ka otsest sõjalisest agressioonist.

Enne Putini režiimi agressiooni 2014. aastal polnud Ukrainas tõsiseid etnilisi konflikte, kuid nüüd näeb rahvusvaheline avalikkus seal moodsa, eriteadmisi ja pikaajalist väljaõpet nõudva sõjatehnikaga varustatud nn separatiste. Krimmi okupeerimine ja annekteerimine Venemaa relvajõudude toel näitas, kuidas Putini režiim rahvusrühmi lõhestavat segregatsioonipoliitikat „kaasmaalaspoliitika“ nime all tegelikult kasutab. Krimmi vallutamise kaasnud Venemaa kontrollitavas meedias läänevastane hüsteeria koos juba kulunud natsismisüüdistustega, millest sai ka vene diaspora suunalise mõjutustegevuse oluline element. Ameerika Ühendriike ja ELi liikmesriike on

Putini režiim ja äärmuslus Euroopas

Euroopa parem- ja vasakäärmuslaste jaoks oli 2014. aasta edukas. Euroopa Parlamendi (EP) valimistega äärmuslaste ja parem- ning vasakpopulistide koosseis parlamendis mitmekordistus. Suurbritannias, Prantsusmaal, Taanis ja Kreekas võitsid need parteid valimised, peale selle said oma esindajad europarlamenti saata nt Saksa Natsionaaldemokraatlik Partei, Ungari Jobbik ja Kreeka Kuldne Koidik. Samas ei õnnestunud ELi vastastel europarlamentis oma fraktsiooni luua ja parlamendis olakse üksikkandidaatidena või teiste fraktsioonide koosseisus.

Vasak- ja paremäärmuslased koguvad üksteisele vastandudes populaarsust ning samal ajal näitavad eri põhjustel üles poolehoidu Kremli suhtes.

Venemaa riiklikult kontrollitavas meedias korduvalt süüdi mõistetud Ukraina kriisi kunstlikus tekitamises ning soovis sanktsioonide abil lagundada Putini režiimi ja Venemaa territooriumi.

Muret tekitaval kombel koguvad vasak- ja paremäärmuslased üksteisele vastandudes populaarsust ning samal ajal näitavad eri põhjustel üles poolehoidu Kremli suhtes. Vasakpopulistid peavad Venemaad Nõukogude Liidu järglasena põhjendamatult vasakpoolsete väärtuste kandjaks ning parempoolsed näevad oma kõverpeeglist vastu vaatava Venemaa näol toetust kristlik-konservatiivsetele väärtustele. 2014. aastal osalesid mitmed Euroopa äärmuspartei esindajad – nii vasak- kui ka parempoolsed – Krimmis ja Ida-Ukrainas toimunud „valimistel“ vaatlajatena ning toetasid Krimmi annekteerimist. Vastutasuks jagas Venemaa neile toetusi ja laene, ühiseselt arutati ka edasisi koostööplaane. See esmapilgul võimatu näiv liit sellise riigi, mis valmistub pidulikult tähistama „70 aasta möödumist võidust fašismi üle“, ja parempopulistlike Euroopa parteide vahel ilmestab hästi Kremli poliitilisi põhimõtteid

Rünne põhiseadusliku korra vastu on rünne kõigi elanike vastu. Donetsk lennujaama ümbrus

või õigemini nende puudumist. Pikkemas perspektiivis on siiski vähetõenäoline, et Vene neoimperialistlik projekt Euroopa demokraatliku konsensusega konkureerida suudab. Pakutud loosungid (konservatiivsete väärtuste kaitsmine) on liiga läbi nähtavalt omakasupüüdlid. Vene välispoliitikat nõrgestab võimetus teiste riikidega võrdsetel alustel suhelda ja usalduslikke suhteid luua. Sõjalise ja majandusliku võimsuse, aga ka atraktiivsuse ehk siis „pehme jõu“ poolest jääb Venemaa lääneriikide tervikule selgelt alla.

Äärmuslus Eestis laiemas kandepinnata

Venemaa soov vahendeid valimata lääneriike nõrgestada tähendab Eesti kontekstis seda, et Venemaa loogiliseks huviobjektiks on ka siinsed äärmuslased.

Eesti parem- ja vasakäärmuslaste aktiivsus on viimastel aastatel kahanenud ning 2014. aastale tagasi vaadates pole endiselt alust rääkida riigi julgeolekut ohustavast äärmuslusest.

ent nende katsed kaasata Venemaa tegevust Ukrainas toetavatesse aktsioonidesse venekeelset kogukonda kukkusid läbi. Nende antifaašisti sildi taha varjunud äärmuslaste puhul on tegemist Kremli käsilastega, kes sisuliselt tegelevad vaenu õhutamisega. Venemaa GONGO¹ Mir Bez Natsizma nõukogu liikmed osalesid 16. märtsil 2014 Krimmi referendumil nn rahvusvaheliste vaatlejatenä Eestist, kuigi nad juba mõnda aega elavad alaliselt Venemaal. 28. septembril 2014 külastas üks neist Donbassi VFi poolt kokku pandud nn rahvusvahelises vaatlejate rühmas (Venemaa meedia nimetas neid OSCE vaatlejateks.) Samu äärmuslasi kasutati regulaarselt Balti riikide vastaste sõnumite edastamisel kõneisikute ja „ekspertidena“.

Venemaa arusaam „pehmest jõust“

2014. aasta oktoobri lõpus avaldas Poliitilise Analüüsi Keskus (PAK) Moskvast analüüsi „Vene Soft Power“ („*Russkaja Soft Power*“)². Kuigi tegemist pole riikliku tähtsusega do-

tuslikult jõutakse aga järelaluseni, et Venemaa mõistes pehmet jõudu ehk tegelikult propagandat tuleb kasutada mitte üksnes välisriikides, vaid ka riigi sees, kus levivad „mustad müüdid“ Venemaast. Jõutakse järelaluseni, et koostööd tuleb teha kõigi Venemaa vastu sümpaatiat ilmutavate arvamusiidrite, äritegelaste, akadeemilise ringkonna esindajate, ühiskondlike organisatsioonide ning parteide ja poliitikutega nende poliitilistest vaadetest olenemata ehk välistamata vasak- ja paremäärmuslasi, kuni igasuguste vandenõuteoreetikuteni välja.

Selles lähenemises pole olemuslikult midagi uut ja sellest oleme rääkinud ka varem. Venemaa mõjutustegevuse, sealhulgas kaasmaalaspoliitika nime all aetava segregatsioonipoliitika eesmärk on sihtriigi ühiskonna sidususe lõhkumine, olemasolevate rahvuslike, sotsiaalsete, majanduslike, regionaalsete jt vastuolude süvendamine ja võimendamise, ent tihti ka nende vastuolude kunstlik loomine ja õhutamine. Samuti sihtriikide või selle teatud ühiskondlike ning poliitiliste jõudude sildistamine, halvustamine rahvusvahelise avalikkuse ja liitlaste silmis ning lääneriikide ühtsuse lõhkumine. Seda kõike on näha ka Venemaa Ukraina-vastases hübriidsõjas ja lääneriikide vastu suunatud infooperatsioonides.

Venemaa mõjutustegevuse Eesti vastased sõnumid pole viimase aasta jooksul põhijoontes muutunud. Ikka ja jälle levitatakse Kremli mahitusel süüdistusi venekeelse elanikkonna diskrimineerimises, natsismi soosimises, püütakse tekitada läbikukkunud ja perspektiivitu riigi kuvandit ning õonestada Euroopa Liidu ja NATO ühtsust.

Need antifaašisti sildi taha varjunud äärmuslased on tegelikult Kremli käsilased, kes sisuliselt tegelevad vaenu õhutamisega.

Kogu tegevus piirdus mõne väiksema kontserdi või meeleavalduse korraldamisega. Äärmuslased jätkavad katseid poliitikas edu saavutada, kuid see sõltub pigem teistes parteides pettunud valijate protestihääle saamisest, kuna oma ideedega nad siiani valijate toetust saavutada pole suutnud.

Suurvene šovinistid on Eestis samuti marginaalsed. Seoses Ukraina sündmustega aktiveerusid 2014. aasta kevadel mõned äärmusrühmitise Notšnoi Dozoriga seotud isikud,

kumendiga ja PAK on vaid riigile kuuluva infoagentuuri TASS juures tegutsev mõttekoda, annab see aimu, mida Venemaal mõistetakse pehme jõuna ja mis on selle eesmärgiks lääneriikides.

Dokumendist ilmneb, et Venemaa pehme jõuna nähakse eelkõige „Venemaa välispoliitilist propagandat“, mille eesmärgiks on lääneriikide avaliku arvamuse ning organisatsioonide, poliitilise ja majandusliku eliidi mõjutamine Venemaa välispoliitilistest huvidest lähtuvalt. Ülla-

¹ GONGO - riigi organiseeritud ja rahastatud mittetulundusühing (ingl government organised non-governmental organization)

² PAKi Analüüs www.academia.edu/9133096/%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_Soft_Power

Hoolimata Venemaa aastatepikkusest mõjutustegevusest Eestis ning räigetest valedest Venemaa riiklikult kontrollitavas meedias, suudab valdav enamik meie venekeelsest elanikkonnast siiski hästi eristada vaenulikku propagandat Eesti tegelikust olustikust. Meil puuduvad separatismiilmingud, mida paralleelselt Ukrainas sündmustega on Eestis otsimas käinud arvukalt välismaa ajakirjanikke. Küll ilmub aeg-ajalt inimeste ärritamiseks Ida-Virumaa autonoomiaideid pooldavaid internetilehekülgi, kuid neil puudub reaalne sisu ja toetus.

Välisvenelaste ärakasutamine

Väidetav venekeelse elanikkonna õiguste kaitse oli ja on üks ettekäändeid sekkumiseks Ukraina siseasjadesse ja Krimmi annekteerimiseks, nagu Venemaa kodanike kaitsmist teeseldes rünnati ka Gruusiat 2008.

aasta augustis. Seepärast tuleb mainitud retoorikasse suhtuda täie tõsidusega.

Väärrib märkimist Venemaa välisministeeriumi osakonna juhataja ja valitsuskomisjoni vastutava sekretäri Anatoli Makarovi väide, et just Balti riikides tugevnesid 2014. aastal venevastased meeleolud ja venekeelse elanikkonna diskrimineerimine.

Et Venemaa süüdistused kõlama jääksid, antakse Kremli narratiivi

kõneisikutena ning töötatakse üles nende usaldusväärset valdkonna „ekspertidena“ – olgugi et mõni isik on pigem vargana või korruptandina kuulsust kogunud.

2012. aastal loodi kirjeldatud eesmärkide saavutamiseks Välismaal Elavate Venemaa Kaasmaalaste Õiguskaitse- ja Toetusfond, mis tegeleb välisvenelaste kaitsmist etendavate isikute rahastuse, koolituse ja toetamisega. Neilt tellitakse raha eest raporteid venelaste raskest olu-

Hoolimata Venemaa aastatepikkusest mõjutustegevusest Eestis ning räigetest valedest Venemaa riiklikult kontrollitavas meedias, suudab valdav enamik meie venekeelsest elanikkonnast siiski hästi eristada vaenulikku propagandat Eesti tegelikust olustikust.

siinsetele korrajatele sõna venekeelses meedias, neid kutsutakse korraldajate kulul Venemaal toimuvatele üritustele, rahastatakse osalemist rahvusvaheliste organisatsioonide (OSCE, ÜRO jt) üritustel. Samuti kasutatakse neid vene mõjutustegevuse

korrast asukohariikides, millele viidates oleks Venemaal hiljem võimalik oma tegevust õigustada. Ühtlasi rahastatakse Venemaa vaatenurka kajastavate konverentside korraldamist nii asukohariikides kui ka välismaal.

Kes teadlikult, kes teadmatusest levitamas Kremli sõnumeid inimõiguste kohta Eestis. ITK konverentsi esinejad ja korraldajad

Üks fondi rahastatavaid organisatsioone on Tallinnas tegutsev MTÜ Inimõiguste Teabekeskus (ITK). Fondi rahastusel korraldas ITK oma 20. tegevusaastat tähistavad üritused Tallinnas ja Moskvast. 28. – 29. novembril 2014 toimus Tallinnas konverents “Inimõigused kaasaegses Eestis: MTÜ Inimõiguste Teabekeskuse praktiline kogemus“, mille korraldajate ettekanded ja sõnavõtted inimõigustest Eestis toetasid täielikult ürituse rahastaja VFi seisukohti venekeelse elanikkonna õiguste rikkumise kohta. Konverentsil tutvustati venekeelset kogumikku „Eesti venekeelne elanikkond ning vähemusrahvaste õigused“, mille tellija ja rahastaja oli samuti kaasmaalaste õiguskaitsefond. Kogumikust valmis ka lühendatud ingliskeelne versioon.

Venemaa mõjutustegevuse meediaprojektid

Analüüsis „Vene Soft Power“ leitakse, et Venemaal on olemas välispoliitilise propaganda (Venemaa käsitluses pehme jõud) teostamiseks instrumendid, kuid on ilmne vajadus neid täiustada, integreerida ja nende koostööd tugevdada. Nimetatud instrumentidena nähakse eelkõige uusi välisriikidesse suunatud propagandakanaleid. Näiteks võib tuua Venemaa riikliku informatsiooniagentuuri Rossija Segodnja loomise 2013. aastal. Sellele eelnes ingliskeelse telekanali Russia Today loomine, mis (nüüd juba informatsiooniagentuuri Rossija Segodnja koosseisus RT nime all) edastab teleudiseid ka araabia, hispaania ja saksa keeles. Rossija Segodnja uue projekti, multimeediakanali Sputnik ambitsiooniks on edastada multimeediasisu raadiojaamade, veebileh-

tede ja pressikeskuste vahendusel 34 keeles, sh eesti keeles. Aastaraamatu ilmumise ajaks on Sputnik alustanud Eestist kanalile sobivate ajakirjanike otsimist. Sputniku tegevust Baltimaades juhib Andrei Blagodorenko.

Projekt Baltnews

Veel üheks selliseks näiteks on ka Rossija Segodnja rahastatava Baltnews'i meediabrändi loomine Balti riikides. Nimelt käivitati Eestis, Lätis ja Leedus 2014. aasta oktoobris uus meediaprojekt: ühtse kaubamärgi Baltnews all alustasid tegevust venekeelsed portaalid baltnews.ee, baltnews.lt ja baltnews.lv. Kavas on arendada neis kanalites multimeediasisu, lisada (interneti)televisiooni ja raadio võimekust. Veebilehe baltnews.ee tegevust Eestis korraldab kohaliku Venemaa Kaasmaalaste Koordi-

Kremli propaganda „halva tahte saadiku“ saabumine. Lepehhin ja Kornilov Tallinna raudteejaamas

Venemaa mõjutustegevuse meediaprojektide kaudu levitatakse Baltikumi vastu samu sõnumeid

natsiooninõukogu liige ja propagandaportaali baltija.eu juht Aleksandr Kornilov. Projekti rahastatakse Hollandis registreeritud ja Rossija Segodnjaga seotud isikute kontrollitava Media Capital Holding BV kaudu. Üks Baltnewsi projekti käivitajaid oli aktiivselt Venemaa naaberriikides mõjutustegevuses osaleva Euraasia Majandusühenduse Instituudi peadirektor Vladimir Lepehhin, kes 2014. aasta kevadel külastas Eestit. Lepehhin kuulub Rossija Segodnja ja Aleksandr Zinovjevi Biograafia Instituudi loodud Zinovjevi Klubisse³. Selle Kremli propaganda ajutrusti kaasesimeheks on Rossija Segodnja peadirektor Dmitri Kisseljov⁴. Kohutumisel Kornilovi ja teiste aktivistidega arutati Baltnewsi projekti käivitamist ja rahastamist.

Projekt Impressum

Impressumi asutasid 2008. aastal Komsomolskaja Pravda v Severnoi Jevrope väljaandja Igor Teterin ja Komsomolskaja Pravda ajakirjanik

Galina Sapozhnikova, et korraldada suunatud arutelusid Venemaa mõjutustegevuse jaoks olulistel teemadel. Impressumi korraldamisel on alates 2008. aasta sügisest toimunud regulaarsed Eesti-vastased propagandistliku sisuga üritused.

Teadaolevalt oli Eestisse loodud propagandaklubi esimene, mis asutati endise NSV Liidu okupeeritud territooriumil paiknevatesse riikidesse, mida Venemaa peab oma

Venemaa agressiivsete välispoliitiliste sammude ja vallutuste õigustamisel on ajaloo-propagandal täita võtmeroll.

mõjusfääriks. Sama grupp on oma tegevust Venemaa naaberriikides aasta-aastalt laiendanud. 2009. a juulis moodustati Moldovas ja Ukrainas Krimmis Galina Sapozhnikova eestvedamisel klubi Format-A3, mis kasutab Impressumiga identset formaati ja samu esinejaid. Järgmine laiendamine toimus 2010. a septembris, kui Ukraina pealinnas Kieveis alustas tegevust Skovoroda Klubi. 2011. a aprillis alustas

Format-A3 kohtumisõhtute korraldamist Lätis ja 2012. a sügisel Leedus. Kõik nimetatud klubid – Impressum, Format-A3 ja Skovoroda – on sisult samad. Impressumi üritustel ei toimu vaba mõttevahetust, vaid levitatakse enamasti Venemaa mõjutustegevuse põhisõnumeid. Külalised peavad end ette registreerima, küsimused tuleb esitada kirjalikult ja korraldajad valivad neist sobivaimad välja.

Ajaloo-propaganda

Venemaa retoorika Ukraina sündmuste tõlgendamisel on erakordse selgusega näidanud, kuidas ajalugu on võimalik kasutada tõhusa propagandarelva ja mõjutusvahendina. Oleme aastaraamatuis regulaarselt käsitlenud Venemaa nn „võitlust ajaloo võltsimisega“, mille tegelikuks sisuks on Venemaale soodsa narratiivi loomine ja oma geopoliitiliste otsuste legitimeerimine.

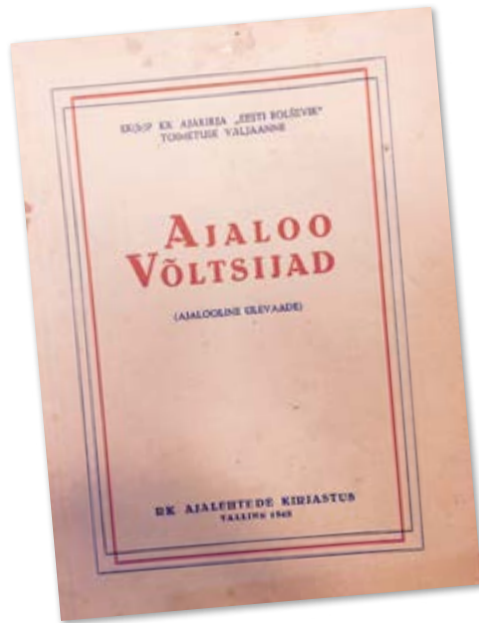
Ajaloo teemalised alusetud ja kulunud süüdistused, mida Venemaa järjekindlalt levitab, ei ole kaugeltki mitte juhuslikku laadi väljaütlemised, vaid hoopis omalaadne nurgakivi Venemaa mõjusfääride poliitikas. On tõsiasi, et Venemaa elanike jaoks on võidust II maailmasõjas (Venemaa käsitluses: Suures Isamaasõjas) aastakümnete jooksul kujundatud mütologiseeritud sündmus ja lipukiri, mille abil on endiselt võimalik masse mobiliseerida. Just seetõttu teeb Kreml praegu suuri jõupingutusi, et näidata agressiooni Ukraina vastu kui uuesti puhkenud võitlust natsismiga. Ühtlasi soovitakse maailma avalikkust uskuma panna, et just Venemaal on selle võitluse pida-

Impressum, Format A-3 ja Skovoroda on sisult samad: Kremli sõnumi levitajad

³ http://ria.ru/zinoviev_club/

⁴ http://ria.ru/zinoviev_club/20150224/1049552949.html

Ajaloopropaganda korduv tagasitulek. Kirjasõna aastast 1948 ja plakat aastast 1985

miseks vaieldamatu ajalooline ja moraalne õigus, mis kaalub üles rahvusvahelise õiguse⁵. Õigemini välistab üldse rahvusvahelisele ja muule õigusele mõtlemise.

Venemaa agressiivsete välispoliitiliste sammude ja vallutuste õigustamisel on ajaloopropagandal täita võtmeroll. Vaikunud maha NSV Liidu ja Natsi-Saksamaa koostöö 23.08.1939–22.06.1941 ning tunnustamata Molotovi-Ribbentropi paktist alguse saanud okupatsioonide ja kommunismi kuritegusid, kasutab Venemaa selle asemel

järgset relvastatud vabadusvõitlust ja vastupanu Nõukogude okupatsioonile.

Venemaa propagandas on kujunenud traditsiooniks Ida-Virumaal Sinimägedes korraldatava II maailmasõja mälestusürituse kritiseerimine ja selle seostamine natsismiga. Erandiks ei olnud ka 2014. aasta. Eesti meedias pälvis aga üritusest rohkem tähelepanu Venemaa kaitseministeeriumile kuuluva telekanali Zvezda ajakirjanike Maksim Gritsenko ja Vjatšeslav Ameljutini luhtunud katse sündmust Vene-

Ukraina sõja kontekstis omandavad Venemaa natsismisüüdistused senisest tõsisema tähenduse, sest näeme, et neid võidakse ära kasutada relvakonflikti õigustamiseks. Näiteks pole juhus, et just 2014. aasta kevadel ilmus taas Venemaa meediakanalitesse aastatetagune vaeuudis, nagu koolitaksid NATO ja Eesti siin Ukraina natsionaliste. Tähtis on selliste infooperatsioonide ja manipulatsioonide õigeaegne äratundmine.

2015. aastal möödub 70 aastat II maailmasõja lõpust, mida kavatakse Venemaal tähistada suurejooneliste pidustustega. Praegust sise- ja välispoliitilist olukorda silmas pidades on Venemaa huvides oma vallutuste aluseks olevat ajalookäsitlust võimalikult laialt levitada ja populariseerida. 2014. aasta lõpus avaldati Venemaa uue riigieelarvest rahastatava fondi Istorija Otšestva (Isamaa Ajalugu) projekt. Fondi ülesandeks saab Venemaa ajaloo tutvustamine nii kodu- kui ka välismaal, samuti ajalooalaste haridusprogrammide toetamine. Initsiatiiv fondi loomiseks lähtus

2015 veebruaris avaldas Venemaa Uurimiskomitee oma igaaastase raporti, kus kutsutakse üles lõpetama rahvusvahelise õiguse kehtivust, kuna see saboteerivat Venemaa põhiseadust.

ründavat taktikat, süüdistades naaberriike natsismis. Koostööd Natsi-Saksamaaga on püütud inkrimineerida nii Ukrainale kui ka Balti riikidele. Paralleelselt Ukraina Ülestõusuarmee (UPA) fašistlikuks tembeldamisega on Venemaa pidevalt üritanud halvustada ka Eesti, Läti ja Leedu II maailmasõja

maale sobivas võtmes kajastada. 25. juulil 2014 esitasid ajakirjanikud neid Tallinna lennujaamas küsitlenud Politsei- ja Piirivalveameti ametnikele Ukraina telekanali võltsitud pressikaardid ning vaeandmeid esitanud Zvezda ajakirjanike viisad tühistati ja nad saadeti järgmisel päeval tagasi Moskvasse.

⁵ 2015 veebruaris avaldas Venemaa Uurimiskomitee oma igaaastase raporti, kus kutsutakse üles lõpetama rahvusvahelise õiguse kehtivust, kuna see saboteerivat Venemaa põhiseadust. Uurimiskomitee lehel võeti küll viide raportile maha, kuid uudised on veel leitavad <http://www.novayagazeta.ru/news/1691948.html>

Ukraina telekanali ajakirjanikke teeselnud Zvezda meediatöötajad jäid piirivalvuritele valetamisega vahele

2012. aastal taasasutatud Venemaa Ajaloo Ühingult, mida juhib Riigiduuma esimees ja endine Venemaa huve kahjustavate ajaloovõltsimise katsete vastase võitluse komisjoni juhataja Sergei Narõškin. Meedias on avaldatud arvamust, et loodava fondi tegevus hakkab sarnanema teise tuntud Venemaa riikliku fondiga Russkii Mir, mille sihiks on välisvenelaste segregatsioonipoliitika toetamine.

Venemaa jaoks on ajalugu oluline propagandarelv ja seetõttu on valdkonda alati kaasatud ka eriteenistused. 17. detsembril 2014 toimus Moskvas FSB Ühiskondliku Nõukogu järjekordne istung, kus otsustati, et 2015. aastal tuleb anda „otsustav vastulööök ajaloovõltsijatele ja katsetele heroiseerida natslikke kurjategijaid“. Seoses II maailmasõja lõpu 70. aastapäevaga pööratakse erilist tähelepanu Nõukogude Liidu julgeolekuorganite sõjaegse tegevuse õigustamisele. Seesuguse riikliku kontrollimehhanismi rakendamine teadustegevuse suhtes ja hirmuõhkkonna loomine ei aita kindlasti kaasa objektiivse ja tea-

duspõhise ajalookäsitluse arengule, vaid pigem isoleerib Venemaad veelgi rahvusvahelisest kogukonnast.

Mida täpsemalt tähendab Venemaa käsitluses vastulööök ajaloovõltsimisele, aitab mõista Irboska Klubi (Irboska Klubi kohta vt põhjalikumalt kaitsepolitsei aastaraamat 2013) Brjanski osakonna avaldus, mis räägib „1945. aasta Suure Võidu rüvetamisest kõrgeima ülemjuhataja rolli rüvetamise teel“. Avalduses ülistatakse Stalinit kui geniaalset väejuhti, kultuuri ja majanduse edendajat ning NSV Liidu võimsuse loojat, samal ajal õigustades tema juhtimisel toime pandud poliitilisi repressioone. Ühtlasi seob dokument omavahel taas ajalookäsitluse ja Ukraina sõja: „Ukraina näitel me näeme, milleni viib see ajalooline diversioon. See algas „stalinliku holodomori“ idee väljakäimisest ja Ukraina territooriumile mälestusmärkide paigaldamisest sellele „kuriteole“ ning lõppes riigi lahtiütlemisega oma kangelaslikust ajaloost, verise Maidani ja kodusõjaga“. Lõpetu-

seks nõuab Irboska Klubi, et Stalini nime halvustamine tunnistataks „meie suurte esiisade kangelaste“ reetmiseks.

FSB – Föderaalne Julgeolekuteenistus

SVR – Venemaa Välisluureteenistus

GRU – Kindralstaabi Luurepeavalitsus

VASTULUURE

Olemuslikult on luurevaldkond küllaltki konservatiivne ja seda sõltumata mõningatest taktikamuutustest ning tehnoloogia arengust küberspionaaži näol. Endiselt eksisteerib vajadus värvata inimallikaid ja seda tehakse edasi. Peamisteks sihtmärkideks on ikka veel poliitikud, sõjaväelased, diplomaadid, arvamused (sh ajakirjanikud), kübervaldkonna- ja sidespetsialistid ning eriteenistuste töötajad.

2014. aasta vältel jätkus Venemaa Föderatsiooni eriteenistuste aktiivne luuretegevus Euroopas. Selle kinnituseks on aasta vältel toimunud diplomaatilist katet kasutavate VFi luuretöötajate väljasaatmised mitmest Euroopa riigist. Eestigi on samasugust praktikat rakendanud.

Kõik 2015. aastal Eestis toimuv – Riigikogu valimised ja uue valitsuse moodustamine, liitlaste sõjaväekontingendi viibimine riigis, Eesti ja meie partnerite sammud ELis ning NATOs – pakub vaenulikele eriteenistustele otsest huvi. Huvi kasvuga kaasneb paratamatult Eesti Vabariigi ja eestimaalaste vastane aktiivne luuretegevus. Kuna formaalsed suhted Venemaa Föderatsiooniga on jahanemas, on oodata pingsamat salakuulamist just ebatraditsiooniliste katete alt. Prognoosida võib intensiivsemat mõjutustegevust, millest oli juba juttu eelmises peatükis.

Gerassimovi doktriin

2013. a jaanuaris pidas VF Relvajõudude Kindralstaabi ülem armeekindral Valeri Gerassimov Moskvas Sõjateaduste Akadeemias loengu relvajõudude kasutamise vormide ja meetodite arengutest (edaspidi: Gerassimovi doktriin), mis sisaldas olulisi seisukohavõtte. Vene kindrali rõhuasetused omandasid erilise tähenduse pisut üle aasta hiljem. Gerassimovi sõnul on „sõjareeglid“ tänapäeva maailmas põhimõtteliselt muutunud, kasvanud on mittesõjaliste meetodite kasutamine poliitiliste ja strateegiliste eesmärkide saavutamiseks.

Mittesõjalised meetodid võivad teatud juhtudel olla relvade kasutamisest edukamad. Gerassimovi doktriinis kuuluvad mittesõjaliste vahendite hulka koalitsioonide ja liitude formeerimine, konflikti reguleerimise otsimine, poliitiline ja diplomaatiline surve, majandussanktsioonid, majandusblokaad, diplomaatiliste suhete katkestamine, majanduse üleviimine sõjaaja režiimile, poliitilise opositsiooni kujundamine, opositsioonijõudude tegevus, sõjalis-poliitilise juhtkonna väljavahetamine, pingelõdvendus riikidevahelises suhtluses. Sõjaliste vahendite hulka kuuluvad strateegilise heidutuse sõjalised meetmed, strateegiline vägede liigutamine, sõjategevus ja rahuvalveoperatsioonid.

Gerassimovi doktriinis on informatsioonilise võitluse pidamine nii mittesõjaline kui ka sõjaline meede ehk teisisõnu: psühholoogilisi operatsioone viiakse läbi nii rahu, kriisi kui ka sõja tingimustes. Tänapäeval leiavad laialdast kasutust asümmeetrilised tegevused, mis võimaldavad vähendada vastase üleolekut relvastatud võitluses. Nende meetodite hulka kuuluvad erioperatsioonide vägede ja siseopositsiooni kasutamine vastase territooriumil pidevalt tegutseva rinde loomiseks, aga samuti informatsiooniline mõjutustegevus, mille vormid ja meetodid pidevalt täiustuvad. Mittesõjalisi meetodeid – poliitilisi, majanduslikke, informatsioonilisi, humanitaarseid – kasutatakse koosmõjus sihtmärkriigi elanikkonna protestipotentsiaaliga. Seda tegevust omakorda täiendatakse varjatud sõjaliste meetoditega, sh informatsioonilise võitluse meetmetega ja erioperatsioonide vägede tegevusega. Relvajõudude tegevus rahuvalve kattevarjus muutub avalikuks konflikti sellises etapis, kus see osutub vajalikuks lõpliku edu saavutamiseks. Kokkuvõtvalt võib Gerassimovi doktriini nimetada Vene sõjaliste mõtlejate uue põlvkonna sõjapidamisteooriaks, mittesõjaliste ja sõjaliste vahendite segu kasutamist oma eesmärkide saavutamiseks ehk hübriidsõjaks.

Vaadeldes nüüd Venemaa eriteenistuste rolli Gerassimovi doktriini valguses, tuleb mees pidada, et juba ajalooliselt erineb sealne arusaam

Läänes käibivast. Kuigi definitsioonid erinevad nüanssides, on varem mõistetud ja mõistetakse ka praegu Läänes luuretegevuse all valdavalt salajase info kogumist. Nõukogude Liidust pärinev käsitlus on sellest põhimõtteliselt erinev. Välisluurega tegelenud KGB Esimese Peavalitsuse (välisluureteenistuse SVRi eelkäija) definitsiooni järgi oli luure „**poliitilise võitluse salajane vorm**, mis kasutab varjatud vahendeid ja meetodeid huvipakkuva salajase **informatsiooni kogumiseks** ja aktiivseteks meetmeteks **vastase mõjutamiseks** ning tema poliitiliste, majanduslike, teaduslike, tehniliste ja sõjaliste positsioonide nõrgendamiseks“. Pole põhjust arvata, et see definitsioon tänapäeval põhimõtteliselt muutunud oleks, kuigi detailid on muutunud, näiteks on aktiivmeetmed ümber nimetatud toetusmeetmeteks⁶. Mõjutustegevuse meetodid on küll seoses tehnoloogia arenguga oluliselt arenenud, kuid nende tuum – mõjutada demokraatlike riikide avalikku arvamust ja otsustusprotsesse – on jäänud samaks. Oskuslikult põimitakse salajast infokogumist ja toetusmeetmetega oma moonutuste kiiret levitamist.

Gerassimovi doktriini rakendamist Venemaa Föderatsiooni poolt endale seatud eesmärkide saavutamiseks on näha ka väljaspool Krimmi ja Ukrainat tervikuna. Viimased aastad on Venemaa Föderatsioon töötanud kõikide võimalike vahenditega n-ö unipolaarse maailmapildi vastu, kus Ameerika Ühendriikidel on juhtroll. Süsteemselt on Venemaa püüdnud tekitada lõhet Atlandi-ülese koostöö vahele ja külvata usaldamatust ELi ja NATO liikmesriikide hulgas.

Just usaldamatuse külvamisele ja lõhe tekitamisele lääneriikide koalitsioonis on suunatud ka suur osa VFi eriteenistuste viimase aasta tegevusest, seda eriti seoses invasiooniga Ukrainasse. Vene eriteenistuste poolt eesmärgi saavutamiseks kasutatavate meetmete hulka kuuluvad arvamuse-

Vladimir Putin ja Valeri Gerassimov

liidrite mõjutamine, ärieringkondade surve tekitamine poliitilisele eliidile või ajakirjanduse (tihtipeale naiivsusele toetuv) ärakasutamine Venemaal välispoliitilisel oluliste sõnumite edastamisel.

Niisuguste mõjutustegevuse kampaaniate sihtmärgiks on viimase aasta vältel olnud ka Eesti Vabariik. Eesti välisministri ning ELi kõrge esindaja välisasjade ja julgeolekupoliitika alal telefonivestluse „lekkimine“ Venemaa propagandakanalisse Russia Today (ümber nimetatud RT-ks) 2014. aasta märtsis on üheks sellise tegevuse musternäiteks. Midagi muud ei kujuta endast ka kaitsepolitsei endise töötaja Uno Puusepa „puhtsüdamlik“ ülestunnistus Venemaa telekanalile. Üks saate eesmärke oli Eesti julgeolekuasutusi rahvusvaheliselt diskrediteerida. Eelmine analoogiline „dokumentaalsaad“ Eesti kohta oli eetris pärast riigireetur Herman Simmi paljastamist ja sarnaseid näiteid on tuua ka teiste Euroopa riikide teenistuste kohta. Rahvusvahelises praktikas ei paljasta ükski eriteenistus oma salajasi kaastöötajaid. Saates toodud väidete kontrollimiseks on alustatud kriminaalmenetlust.

Mõne Euroopa riigi puhul on Venemaa suutnud saavutada mõjutustegevuses teatud edusamme, tihti tulenevalt nende riikide ajaloolisest kogemusest või siis tihedatest ärisuhetest Venemaaga. Nii kuuleme teatud Euroopa riikide esindajate väljaütlemisi, mis ei pruugi alati ühtida meie

tavapärase arusaamadega suhetest Venemaaga. Lähemal vaatlusel selgub pahatihti, et „arvajatel“ on Venemaa seotud ärihuvid. Kes maksab, see tellib ka muusika... Paraku illustreerib see suundumust, et Venemaal äritegevuse ja eriteenistuste seotus tiheneb. Ühest küljest tegutsevad eriteenistused äri huvides nii käsu korras kui ka omal initsiatiivil, teisest küljest on äri näol tegu äraproovitud luuretegevuse kattega ja nagu juba öeldud, siis pool luuretegevusest on Venemaa arusaamise järgi mõjutustegevus.

Siinkohal tuleb lisada, et enamjaolt on selliste Venemaad toetavate väljaütlemiste taga siiski vaid soov lihtsustada rahvusvahelisi ja ärisuhteid Venemaaga. Igapäevases töös ei ole kaitsepolitsei täheldanud Euroopasisesest lõhet Venemaa küsimuses. Vastupidi, meie kolleegidel teistest lääneriikide teenistustest on väga ühtne ja selge nägemus Venemaa Föderatsiooni eriteenistustest lähtuvast tänapäevasesest ohust. Ohu määratlemisel tehakse partneritega tihedat koostööd ja reageeritakse adekvaatselt.

2014. aasta detsembris allkirjastas Vladimir Putin uue Venemaa sõjalise doktriini, mille üks punkte iseloomustab praegusaja sõjalisi konflikte. Kirjeldatu langeb kokku Gerassimovi doktriiniga. Seega hübriidsõja idee on formaliseeritud Venemaa sõjalises doktriinis – strateegilises dokumendis, mis määrab kindlaks Venemaa kasutatavad meetmed sõjategevuses.

⁶ Uus nimetus vene keeles Мероприятия содействия.

RIIGISALADUSE KAITSE

Riigisaladuse kaitse jaguneb üldises plaanis ennetavaks ja tõkestavaks tegevuseks. Tuleb tõdeda, et Venemaa agressiivsem käitumine oma naabrite suhtes ei ole jätnud puutumata ka riigisaladuse kaitse valdkonda. Julgeolekuasutus peab leidma võimalused, kuidas muutuvas julgeolekuolukorras kasvavatele ohtudele vastu seista. Riigisaladuse valdajatest ülekaalukas enamus pole ju julgeolekuasutuse töötajad ning nende puhul loob tulemusliku

ses aastaraamatus tähelepanu just organisatsioonilistele ja tööandjaga seotud küsimustele.

Riskiriikides viibimine

Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (RSVS) järgi peavad riigisaladusele juurdepääsu õigust omavad isikud teavitama asutust või juriidilist isikut, kellega neil on teenistus- või lepinguline suhe, ning samuti

Julgeolekuolukorra muutuse tõttu on veelgi suurenenud Venemaa Föderatsiooni julgeolekuteenistuste aktiivsus pääsemaks juurde Eesti Vabariigi riigisaladustele või salastatud välisteabele ning sagenenud surveavaldused riigisaladusele juurdepääsu valdavatele isikutele. Riigisaladusele juurdepääsu luba omavate isikute viibimine riskiriikides (ka isiklikel eesmärkidel) põhjustab Kaitsepolitsei ameti hinnangul praegu suurt ohtu riigisaladuse kaitsele ning samuti inimeste enda turvalisusele. Avalikkusele on teada juhtumid, kus Venemaa Föderatsiooni ülesandel ja huvides on Eesti Vabariigi kodanikud kogunud ja edastanud riigisaladust ning salastatud välisteavet ehk on toime pannud riigireetmise. See pole ühelgi juhul olnud inimese enda initsiatiiv, vaid Venemaa eriteenistused on nad värvanud ning kallutanud riiki reetma.

Riigisaladusele juurdepääsu luba omavate isikute viibimine riskiriikides (ka isiklikel eesmärkidel) põhjustab Kaitsepolitsei ameti hinnangul praegu suurt ohtu riigisaladuse kaitsele ning samuti inimeste enda turvalisusele.

kaitse tingimused tööandja. Kuna riigisaladusele juurdepääsu võimaldamine on selgelt inimeste töökohtast tingitud, siis pöörame tänavu-

Kaitsepolitsei ametit igast isikust, kes püüdis või püüab mis tahes viisil saavutada ebaseaduslikku juurdepääsu riigisaladusele.

Sellise värbamise eelduseks ei pruugi alati olla ebalojaalsus või varasem tahe riiki reeta. Vaenulik eriteenistus oskab ära kasutada kõiki isiku nõrkusi, sealhulgas ohtude alahindamist, hooletust ja mugavust.

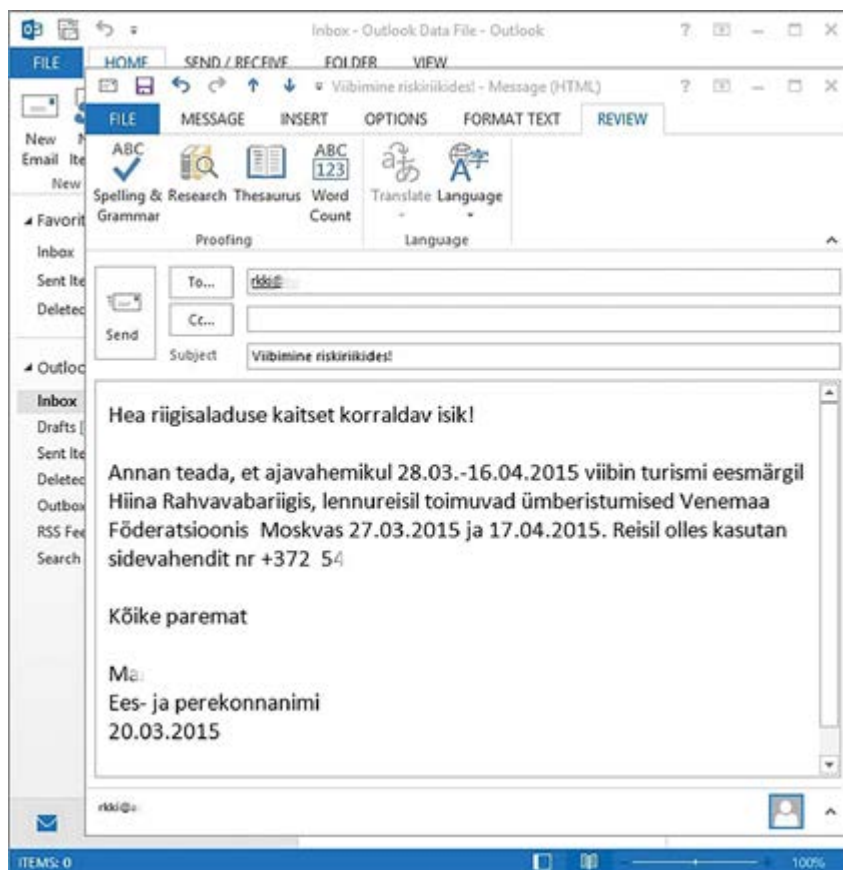
Riigisaladusele juurdepääsu loa andmise või selle pikendamise seisukohast on oluline, et seda omavad isikud ei satuks välisriigi sellise ründe alla, millega püütakse isikut tema tahtest olenemata sundida riigisaladust ebaseaduslikult avalikustama või edastama.

Kaitsepolitseiameti veebilehel on riskiriiki reisimise teave kättesaadav veebilehel: www.kapo.ee/est/hea-teada/valisriigis-viibimine.html

Turvaala

Riigisaladuse kaitse tagatakse juurdepääsuõiguse andmise korra ja teabekandjate töötlemise nõuete järgimise, ebaseadusliku avalikuks tuleku eest hoidmise, teabekandjate olemasolu ja tervikluse iga-aastase kontrollimise, distsiplinaar-, väärteo- ja kriminaalvastutuse kohaldamise ning isikute teavitamisega riigisaladuse kaitse nõuetest.

Salastatud teabekandjate töötlemise olulisemaid nõudeid on töötlemise lubatavus ainult turva- või administratiivalal⁷. Konfidentsiaalsel ja kõrgemal tasemel salastatud teavet võib töödelda üksnes turvaalal ning piiratud tasemel salastatud teavet peale turvaala ka administratiivalal.

Riigisaladuse valdaja vajalik ettevaatusabinõu. RS juurdepääsu loaga inimene peab tööandjat teavitama riskiriigis viibimisest

⁷ Turvaala ehituslikud, valve, isikute turvaalal viibimise ja teabekandjate töötlemise nõuded on konkreetselt kirjeldatud riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra 5. peatüki 1. ja 4. jaos.
⁸ Vilepuhujaks (ingl whistleblower) nimetatakse isikut, kes annab teada avaliku huvi seisukohalt olulisest väärarvust teost (ebaseaduslikust ja ebaeetilisest käitumisest, sh korruptsioonist) ning sellest tekkinud või tekkida võivast kahjust asutuse- või organisatsioonisisestele või -välistele uurimisorganitele või avalikkusele.

Salastatud teabekandjaid võib turva- ja administratiivalalt välja viia ainult edastamiseks ühelt alalt teisele.

Miks on vaja salastatud teavet töödelda turvaalal ja miks on turvaalale kehtestatud ehituslikud erinõuded, võrreldes tavalise kontori- või bürooruumiga?

Turvaala ehitamisel ja julgeoleku-meetmete valimisel lähtutakse sügavuti kaitse põhimõttest, mis peab tagama piisava takistuse ja viivituse, et mehitatud valve jõuaks reageerida ründele või selle katsele enne, kui sissetungija on ületanud füüsilised tõkked salastatud teabele ligipääsuks või selle kahjustamiseks. Seega tagab salastatud teabe töötlemine turvaalal selle kaitstuse erisuguste rünnete vastu, hoides ära juurdepääsuõiguse ja teadmismajaduse isikutele salastatud teabe teatavaks saamise ja tervikluse kahjustamise.

Tuleb rõhutada, et salastatud teabele ligipääsust ei ole huvitatud mitte ainult võõrriigi eriteenistused, tegelikkuses võib olla teisigi n-ö huvilisi, nagu nn vilepuhujad⁸, kuritegelikud ühendused, äärmusrühmitised, teabemüüjaga tegelevad ettevõtted, aga ka meedia.

Üldiselt võib salastatud teabe vastu suunatud rüüanded määratleda järgmiselt (tegemist ei ole ammendava nimekirjaga rüünete liikidest ja vastumeetmetest).

- 1. Jõuga sisenemine** – turvaalale üritatakse füüsilise rüüandega ebaseaduslikult siseneda, kahjustades erinevate vahenditega turvaala välispiiret (sein, lagi, põrand, uks, aken). Vastumeetmena peab turvaala välispiire olema ehitatud piisavat rüüdekindlust tagavatest materjalidest, peale selle tuleb kasutada sissetungimisvastast häiresüsteemi ja mehitatud valvet. Võimalusel piirnegu turvaala administratiivalaga, mis tagab esmase viivituse rüüde korral.
- 2. Varjatud sisenemine** – turvaalale üritatakse ebaseaduslikult siseneda sellest jälgi jätmata, kasutades sissetungimise järgi mittejäätavaid muukimisvahendeid, võltsitud sissepääsuvahendeid, häiresüsteemi häkkimist, häireseadmetega manipuleerimist. Vastumeetmetena kasutatakse astmelisi julgeolekumeetmeid, võimalikult suurt välisperimeetrit, lokaalseid ja asjakohaselt paigaldatud häiresüsteeme.
- 3. Elektrooniline pealtkuulamine ja jälgimine** – turvaalale üritatakse ebaseaduslikult paigaldada pealtkuulamis- ja jälgimisseadmeid või kasutada turvaalal olevaid elektroonilisi seadmeid ära ebaseaduslikuks jälgimiseks ning pealtkuulamiseks. Vastumeetmetena on kehtestatud turvaalal viibimise kord, enne kontrollimata tehnilisi vahendeid ja muid esemeid turvaalale ei viida, turvaala inventar on kindlaks määratud.
- 4. Visuaalne jälgimine** – üritatakse väljastpoolt visuaalselt tuvastada turvaalal toimuvat, saades ebaseadusliku juurdepääsu teabele või avastades julgeolekumeetmete kitsaskohti (valvestamine, paroolid, liikumisrežiim). Vastumeetmetena kasutatakse asjakohaselt paigaldatud häiresüsteemi, arvestatakse visuaalse jälgimise võimalustega, kaetakse turvaala aknad (vältimaks turvaalal toimuva vaatlemist).
- 5. Akustiline pealtkuulamine** – üritatakse väljastpoolt kuulata turvaalal toimuvat, kasutades turvaalal räägitava tuvastamiseks pealtkuulamise seadmeid. Vastumeetmetena kasutatakse piisava heliisolatsiooniga piirdekonstruktsiooniga ja võimalikult suurt perimeetrit.
- 6. Elektromagnetilise kiirguse pealtkuulamine** – üritatakse spetsiaalvahenditega väljastpoolt jälgida turvaalal asuvate elektrooniliste seadmete (arvuti, koopiamasin, telefon, monitor) signaale, et neid töödeldes saada ligipääs salastatud teabele. Vastumeetmetena kasutatakse akrediteeritud töötlussüsteeme, luuakse turvaala ümber administratiivala ja võimalikult suur perimeeter.
- 7. Siseõõnestaja ehk ebaloojalne töötaja** – kasutatakse legaalseid ligipääsuvõimalusi turvaalale, saades teadmismajadusest ligipääsu teabele, ja ühtlasi kahjustatakse salastatud teabe terviklust. Vastumeetmetena kasutatakse teadmismajaduse põhist teabele ligipääsu, infotöötlemissüsteemide eraldamist, isikute julgeolekukontrolle, läbivaatusi ja järelkontrolle.

Turvaaladega seoses on salastatud teabega kokku puutuvad isikud esitanud kõige enam järgmisi küsimusi.

- 1. Miks peavad olema turvaala sissepääs ja aknad suletud ning turvaalal toimuv ei tohi olla väljapoole nähtav?**
Takistamiseks akustilist ja visuaalset pealtkuulamist ja jälgimist. Vältimaks turvaalal olevast sisustusest ja seadmetest ülevaate saamist, mida võidakse ära kasutada elektroonilises pealtkuulamises ja jälgimises. Julgeolekumeetmete tuvastamise takistamiseks.
- 2. Miks peab salastatud teavet töötleva akrediteeritud töötlussüsteemis?**
Akrediteeritud töötlussüsteemis on tagatud teabe terviklus ja süsteemi ülesehitus vastab kehtestatud elektroonilise teabeturbe nõuetele. Asjakohaste akrediteeritud seadmete (TEMPEST) kasutamine tagab kaitse elektromagnetilise kiirguse pealtkuulamise eest.
- 3. Miks ei tohi turvaalale jätta iseseisvalt tegutsema vastava juurdepääsuõigusega või vastava teadmismajadusega isikuid?**
Tekib oht salastatud teabele ebaseaduslikuks juurdepääsuks, samuti kompromiteeritakse turvaala julgeolekumeetmeid, luuakse ebaseaduslike pealtkuulamis- ja jälgimisseadmete paigaldamise või häiresüsteemiga manipuleerimise oht.
- 4. Miks ei tohi salastatud teavet käsitlevale koosolekule kaasa võtta mobiiltelefoni, sülearvutit või muid tehnilisi vahendeid ja esemeid, mis on enne kontrollimata?**
Enne kontrollimata tehniliste vahendite ja esemete turvaalale viimine suurendab eelkõige elektroonilise pealtkuulamise ja jälgimise ohtu, tehnilised vahendid võivad olla väljastpoolt manipuleeritavad (näiteks lülitatakse omaniku teadmata isiku telefon kõne režiimile ning kuulatakse vestlust pealt). Elektroonikat sisaldavad esemed võivad emitteerida elektromagnetkiirgust, mida on võimalik vastavate seadmetega pealt kuulata.

Tuletame meelde, et riigisaladusele juurdepääsu õigust omav isik on kohustatud teatama Kaitsepolitsei ametile kohe igast isikust, kes püüdis või püüab mis tahes viisil

saavutada ebaseaduslikku juurdepääsu riigisaladusele.

Salastatud teabe kaitse nõuded piiravad teabe töötlemist ning on isikule

koormavamad võrreldes tavapärase teabe töötlemisega. Need nõuded on aga eesmärgipärased ja hädavajalikud salastatud teabele ebaseadusliku juurdepääsu vältimiseks ja tervikluse

tagamiseks. Salastatud teabe kaitse nõuete järgimisega tagatakse nii riigi kui ka üksikisiku julgeolek. Riigisaladuse ja salastatud välissteabe seaduses ning riigisaladuse ja salastatud välissteabe kaitse korras kehtestatud salastatud teabe töötlemise nõuete mittejärgimine võib isikutele kaasa tuua väärteo- või kriminaalvastutuse.

Turvaala valdaja lisaõigused

Juriidiliste isikute huvi riigisaladuse ja salastatud välissteabe töötlemise õiguse vastu kasvab. Riigisaladuste töötlemise luba annab juriidilisele isikule õiguse töödelda riigisaladust väljaspool riigiasutuse või Eesti Panga valduses olevat kinnis- või vallasasja. Samuti annab see võimaluse osaleda nimetatud luba nõudvatel välisriigi või rahvusvahelistel hangetel. RSVSi on ette nähtud, et turvaalal tuleb ära hoida ebaseaduslike pealtkuulamisvahendite kasutamine. Selliseid pealtkuulamisvahendeid tuvastavad riigisaladuse kaitset korraldavad asutused, kuid otstarbekas on ka turvaala valdajate enda võimalus kontrollida turvaalal viibivaid, alalise juurdepääsu õiguseta isikuid. 1. juulist 2014 jõustus RSVSi täiendus, mille kohaselt on teabevaldajal riigisaladuse turvaalaga seoses võimalik kohaldada korrakaitse seaduses nimetatud järelevalve erimeetmeid: turvakontrolli, isiku ja vallasasja läbivaatust ja vallasasja hoidmist. Võttes arvesse, et korrakaitse erimeetme rakendamine nõuab selle rakendajalt täpseid kohustuste ja õiguste järgimist ning teatud oskusi, siis on Kaitsepolitsei ametil vajalik järgnevatel aastatel anda turvaala valdajatele uued sellekohased teadmised ja oskused.

Lennunduse taustakontroll

Kaitsepolitsei amet teeb alates 2008. aastast taustakontrolli teatud osale lennunduses töötavatele inimestele. Taustakontrollis hinnatakse isiku sobivust lennuvälja või kopteriväljaku julgestuspiirangualale saatjata pääse-

miseks, õhusõiduki meeskonnaliikme sertifikaadi või tunnistuse saamiseks ja lennundusjulgestuse ülesannete täitmiseks. Lennuettevõtjad esitavad Kaitsepolitsei ametile taustakontrolli taotluse, kes seejärel kontrollib, kas isikust võib lähtuda oht riigi või lennunduse julgeolekule, kas kontrollitav on õiguskuulekas ning kas tal võivad esineda sõltuvushäired. Lennunduse läbipääsuloa, meeskonnaliikme serti-

olulisim eesmärk tõkestada rahvusvahelise terrorismiga seotud isikute juurdepääs lennunduse infrastruktuurile ja lennundusteabele.

Taustakontroll on ELis universaalne. Valdkonda reguleerib Euroopa Komisjoni määrus nr 185/2010, 04. märts 2010, ja sellega nähakse ette üksikasjalikud meetmed lennundusjulgestuse ühiste põhistandardite

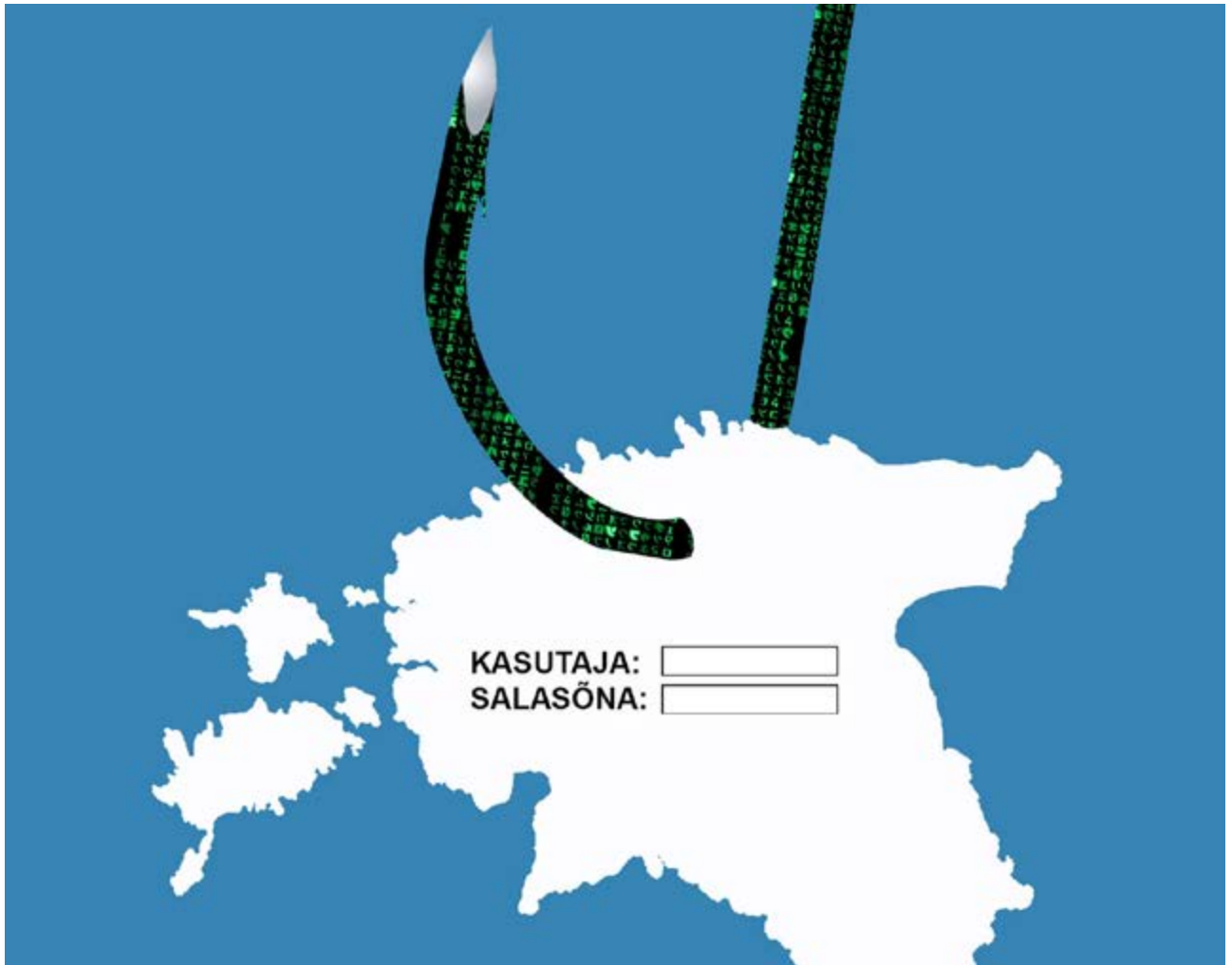
Lennunduse taustakontrolli olulisim eesmärk on tõkestada rahvusvahelise terrorismiga seotud isikute juurdepääs infrastruktuurile ja lennundusteabele.

fikaadi ning tunnistuse väljastamisest keeldumise alused on üldjoontes märgitud riigisaladusele juurdepääsu loast keeldumise alustena, kuid viimase väljastamisest keeldumise aluseid on tunduvalt rohkem. Kaitsepolitsei amet teavitab taustakontrolli tulemustest lennuettevõtjat, kes teeb otsuse lubade ja sertifikaatide väljaandmise kohta. Lennunduse taustakontrolli puhul on

rakendamiseks. Lennundustegevus on rahvusvaheline ning paljud lennundustöötajad on välismaalased või pikemalt välisriikides viibinud Eesti elanikud. Seetõttu on taustakontrollis oluline rahvusvaheline koostöö. Ilma koostööta välisriikide pädevate asutustega ei ole võimalik tõkestada terrorismiga seotud isikute juurdepääsu infrastruktuurile ja teabele.

Turvaala valdajal on õigus turvakontrolli teha, isikuid ja asju läbi vaadata

Salasõnade korduskasutus on ohtlik: kui ründajal õnnestub teada saada üks parool, siis katsetatakse seda kohe ka teistes infosüsteemides

KÜBERJULGEOLEKU TAGAMINE

Küberjulgeoleku tagamisel keskendub kaitsepolitsei küberohtudele ja -rünnetele, mille initsiaatoriks on välisriik või mille puhul võib ohus olla riigi julgeolek. Välisriikide küberluure Eesti vastu on püsiv, sihipärane ja tehniliselt kõrgel tasemel. Rahvusvaheliselt kasutatakse seda tüüpi küberohu tähistamiseks lühendit APT

mõtestada. APT⁹ puhul on ründajal piisavalt tehnilisi vahendeid, oskusi ja aega, et lõppeesmärgina saavutada juurdepääs arvutites või infosüsteemides asuvalle teabele, mida sihtmärk (isik või asutus) püüab kaitsta. Ründaja on oma tegevuses järjekindel: kogub ja töötab läbi kogu rünnatava objekti kohta avalikult kättesaadava

tegelik asukoht on üldjuhul erinevate vahendusserverite ja anonüümsust võimaldavate teenuste kasutamise peidetud, siis ei kardeta eksida ning ebaõnnestumiste korral korduvalt üritada. Ründaja n-ö tööandjaks on enamasti mõni välisriik ja eesmärgiks saada juurdepääs tundlikule majanduslikule, poliitilisele, sõjaliselisele või julgeolekualasele teabele. Sellise teabe kättesaamine annab välisriigile eelise – ta saab teada, millised on Eesti ametkondade tegevusplaanid ja koostöö või saab teada mõne Eesti ettevõtte või teadus- ja arendusasutuse ärisaladuse, et seda kasutada oma riigi majandusolukorra parandamiseks. Loomulikult on säärase rünnetega hangitud teave

2014. aasta jooksul püüti välisriikide poolt korduvalt saada juurdepääsu Eesti ametkondade arvutivõrkudele ja neis töödeldavale teabele.

(ingl *advanced persistent threat*). Mõistel puudub seni üldtunnustatud eestikeelne vaste, seepärast püüame siinjuures selle tähenduse lahti

teabe, otsib haavatavusi, katsetab mitut ründemeetodit (võltsitud ja pahavaraga e-kirjad, pahavaraga nakatavad veebilehed jne). Kuna ründaja

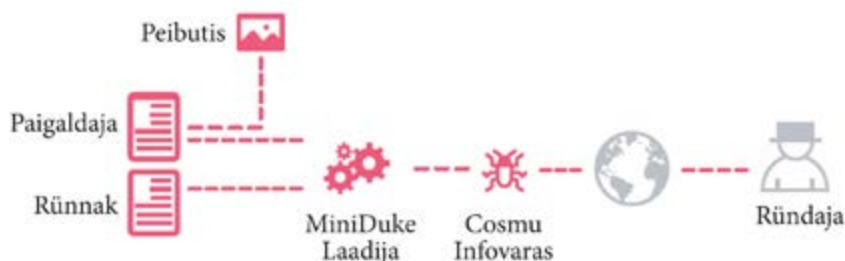
⁹ Ingl *advanced persistent threat* tähendab otsetõlkes „kõrgtasemel visa oht, kõrgtasemel püsioht“

väärtuslik ka selleks, et planeerida juba konkreetseid inimkontakte ja koostööle värbamist.

2014. aasta jooksul püüti välisriikide poolt korduvalt saada ebaseaduslikku juurdepääsu Eesti ametkondade arvutivõrkudele ja neis töödeldavale teabele. Selline varjatud katsetamine on pidev ja paaril juhul üritati välisriigist saada ligi tundlikule teabele, kus oli detailselt kirjeldatud Eesti ametkondade ressursse ja võimekust. Selle katse meetodiks oli võltsitud ja pahavaraga e-kirja saatmine ja avamine.

Enim levinud ründemeetodiks ongi suunatud ründed e-kirjade vahendusel. Meetod on küll vana ning tuntud, kuid paraku endiselt efektiivne. Kirja saajale üritatakse jätta muljet, nagu oleks kirja saatnud tema tuttav või tema tegevusega seotud isik ning sellele on lisatud pahavara sisaldav manuser, mis üritab nakatada kasutatavat arvutit nuhkvaraga. Teiseks meetodiks on nuhkvara levitamine veebilehtede vahendusel: ründajad loovad või modifitseerivad veebilehti, mille sisu peaks rünnatavatele isikutele huvi pakkuma, kuid mille varjus üritatakse nakatada kasutatavat arvutit, viiteid sellistele lehtedele levitatakse seejärel kas veebis või e-kirjade vahendusel. Endiselt on aktuaalne ka pahavara levimine irdmeedia (mälu-pulgad, välised kõvakettad, CD- ja DVD-plaadid) kasutamise kaudu. Kõiki ülal kirjeldatud ründemeetodeid nägime Eestis ka 2014. aastal. Näidetena pahavaradest, mis eelmisel aastal ka Eesti sihtmärke tabasid, võib tuua sellised ründekampaaniad nagu CosmicDuke¹⁰ ja Ke3Chang¹¹.

Riiklikku päritolu ründeriskide absoluutne maandamine pole küll reaalne, kuid senine kogemus näitab kindlalt, et rangema IT-turvapoliitika saanuks mõnegi eduka ründe ära hoida või selle ulatust vähendada.

Lihtsustatud ülevaade CosmicDuke'i tegevusahelast¹⁰

Asutuste hallatava teabe kaitsel on kõige suurem roll teabeturbe korraldajatel, kuid väga oluline on IT-administraatorite ning ka tavakasutajate turvateadlikkus ja hoolsus turvanõuete täitmisel. Paremad turvameetmed tähendavad sageli peale rahaliste kulutuste ka kitsendusi ja mõningast ebamugavust kasutajatele. Mitmeski asutuses on turvapo-

liitika praegu põhjendamatult nõrk. Turvalisust korraldavad isikud koos asutuse juhtkonnaga peavad oma selget ettekujutust oma asutuses töödeldava teabe tundlikkusest ning vastavalt sellele rakendama meetmeid teabe kaitsmiseks. Ebapiisav teabeturbe või turvanõuete ignoreerimine võib põhjustada reaalselt ja tõsiselt kahju Eesti julgeolekule.

Arvutikasutaja enda turvateadlikkus ning ettevaatlikkus on infoturbes äärmiselt oluline. Mõned üldkehtivad soovitusel:

- tundlikule või privaatsele teabele juurdepääsuks ära kasuta avalikke või mitteusaldusväärseid arvuteid või arvutivõrke (ühiskasutuses arvutid, avalikud internetipunktid, tundmatu teenusepakkuja avalik WiFi jms)
- ära ava e-kirju ega selle manuseid, mis tunduvad vähegi kahtlased või pärinevad tundmatult saatjalt
- ära ühenda arvutiga leitud või mitteusaldusväärse päritoluga irdmeediat (USB-pulgad, mälukaardid, CD-d või DVD-d)
- internetis surfamiseks ja tundlikule või privaatsele teabele juurdepääsuks (internetipank, e-post jm) kasuta erinevaid veebilehitsejaid (brausereid)
- seadista veebilehitseja mõistlikule turvasemele – kõiki paroole ei pea veebilehitseja mälus hoidma ja kõiki küpsiseid lubama
- kasuta keerulisi ning piisava pikkusega salasõnu ning võimaluse korral kaheastmelist autentimist (peale salasõna veel mõni meede – kood, ID-kaart vm)
- ära kasuta sama salasõna mitmes erinevas rakenduses
- välisriigis viibides ära jätta oma telefoni ja arvutit järelevalveta
- mobiilsetes seadmetes (sülearvuti, nutitelefon) kasuta kindlasti ekraani lukustamist ning võimaluse korral ka andmete krüpteerimist
- tundlike andmete transportimisel (irdmeedia abil või e-kirjaga) kasuta andmete krüpteerimist (ID-kaart, PGP)
- viibides võõras ja potentsiaalselt ebaturvalises arvutivõrgus (lennujaam, hotell, ürituste wifi jms), ära paigalda ega uuenda seadmetes olevat tarkvara
- kui pead ebasõbralikus välisriigis arvutit või nutiseadmeid kasutama, siis enne välisriiki minekut tee oma seadmes olevatest andmetest kindlasti varukoopia ja võimaluse korral ära võta kaasa oma arvutit või telefoni, vaid kasuta ajutisi seadmeid, mis enne ja pärast külastust tuleb puhastada.

¹⁰ www.f-secure.com/documents/996508/1030745/cosmicduke_whitepaper.pdf

¹¹ www2.fireeye.com/OFFR-14Q1GoveBook_ReportDownloadLP-GoveBook.html

Boko Harami džihadistid

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Üldine olukord

Terrorism on Ukraina kriisi ja Ebola viiruse leviku kõrval püsivalt enim rahvusvahelist julgeolekut ähvardavaid ohte. 2014. a aprillis röövis Nigeeria terroriorganisatsioon Boko Haram¹² Nigeerias Borno provintsis üle 200 koolitüdruku. 2014. a augustis mõrvasid terroriorganisatsiooni ISIL¹³ liikmed USA ajakirjaniku James Foley pea mahalõikamise teel. Sellele eelnenud ja järgnesid mitmed samalaadsed tapatööd. Septembris teatasid Austraalia võimud, et terrorismiohu tase on riigis kõrge ning et ohutaseme tõstmine on seotud austraallastega, kes võitlevad Lähis-Idas. Oktoobris rammis islamikonvertiit Martin Couture-Rouleau Kanadas oma autoga kahte sõdurit, kellest üks suri. Järgmisel päeval tappis islamikonvertiit Mic-

hael Zehaf-Bibeau Kanadas Sõjameemoriaali vahtkonnasõduri.

Detsembris võttis Man Haron Monise nimeline isik Austraalias Sydneys Lindt Chocolate Cafe's relva ähvardusel pantvangi 17 inimest. Politsei otsustas pantvangikriisi lahendada tormijooksuga pärast seda, kui kohvikust kuuldi tulistamist – surma sai kaks pantvangi ja pantvangistaja ise. Samal nädalal toimus terrorirünnak Põhja-Pakistanis Peshawaris asuvas koolis, kus 7 isikut sisenesid kooliruumidesse ja avasid käsirelvadest tule, tappes 141 inimest, kellest 132 olid lapsed – vastutuse rünnakust võttis terroriorganisatsiooni Taliban Pakistani haru.

See oli vaid lühike loetelu terroriaktidest maailmas 2014. aastal ning tulenevalt nende geograafilisest kau-

gusest ei ole neil üldjuhul Eesti tava-inimestele eriti alarmeerivat mõju. Teistsugust mõju avaldavad aga Ees-tile geograafiliselt lähemal toimunud sündmused. Mais 2014. aastal sisenes Süüriast naasnud Mehdi Nemmouche Brüsselis asuvasse sünagoogi ja tappis 4 inimest. Soome Keskkriminaalpolitsei teatas 2014. a oktoobris, et mitmele Soome kodanikule on esitatud kahtlustused terroristlikus tegevuses. Novembris 2014 teatasid Norra võimud, et 2015. aastal on Norras islamistliku terroriakti toimumise tõenäosus 60–90%.

Toodud terroriaktide loetelu kinnitab, et vaatamata Euroopa riikide õiguskaitseasutuste tõhusale ja intensiivsele tööle ei ole suudetud terroriohtu kui sellist vähendada. Terrorioht lääneriikides lähtub üha rohkem üksikisikutest (nn üksikud tegutsejad)

¹² Vabatõlkes: lääne haridus on patt.

¹³ ISIL – Islamic State of Iraq and the Levant, eesti keeles Iraagi ja Levanti Islamiriik.

või väikestest grupeeringutest, kes üldjuhul ei saa konkreetseid juhtnõore terroriorganisatsioonide juhtidelt. Mainides juba käesoleva, 2015. aasta sündmusi, on selliste terroriaktide kurbadeks näideteks traagilised sündmused Prantsusmaal jaanuaris ja Taanis veebruaris.

Terroriorganisatsioonide praeguse propagandasõnumi saab kokku võtta järgmiselt: „*Kui sa oled meiega ja tahad kaasa aidata meie eesmärkide täitumisele, siis tegutse seal, kus sa parasjagu oled, ja kasuta käepäraseid vahendeid!*“ Seesuguse propaganda ohvreid on õiguskaitseasutustel raske tuvastada, sest sageli on tegu isikutega, kes on radikaliseerunud veebimaailmas ja mõningatel juhtudel ei tundu nad ka oma lähedastele radikaalsete ideede pooldajatena.

Reaalseks julgeolekuohuks on kriisikolletes sõjategevuses osalenud isikud. Euroopast on tuhandeid isikuid suundunud Süüriasse ja Iraaki, et sõdida džihaadis või seda toetada. Süürias ja Iraagis võidelnutest lähtuv oht on seega teravaim. Tähelepanuta ei saa jätta muidki kriisikoldeid, nagu näiteks Somaalia, Afganistan, Pakistan ja Mali, kus küll Euroopast ja teistest lääneriikidest on oluliselt vähem osalenuid.

Süüria ja Iraak

Aastaraamatus 2013 oli lühidalt kirjeldatud Süüria kodusõda ning sellega kaasnevaid mõjusid maailmale. Sealne konflikt on nüüdseks laienenud Iraagi territooriumile ning kõige võimekamaks konflikti osapoolteks oli 2014. aasta lõpuks kujunenud terroriorganisatsioon ISIL, mis 29.06.2014 kuulutas hõivatud Süüria ja Iraagi aladel välja Islami Kalifaadi. Konflikti osapoolte hulka on ISILi, aga ka teiste äärmusrühmitiste edu

tõttu lisandunud kurdid, Iraagi armee ning lääne- ja araabia riikide koalitsioonijõud.

Oma edule on ISIL märkimisväärselt kaasa aidanud veebipropagandaga, tänu millele soovivad üha uued fanaatiliselt meelestatud isikud reisi-

valdkondades. Avalike allikate andmetel on ISIL loonud toimiva šariaadil põhineva halduskorralduse, mis hõlmab haiglaid, vanadekodusid, koole, kohtuid, vanglaid, politseid jne. Loodud sotsiaalsüsteem on mõningatel juhtudel võrreldav riiklike sotsiaalsüsteemidega.

Terrorioht lääneriikides lähtub üha rohkem üksikisikutest (nn üksikud tegutsejad) või väikestest grupeeringutest.

da Süüriasse ja Iraaki ning anda oma panus Islami Kalifaadi hüvanguks. ISILi propaganda on süsteemne, vägivaldne ja tavainimestele emotsionaalselt äärmiselt häiriv. Sellele vaatamata on niisugusel propagandal radikaliseerunud või radikaliseerumas isikutele inspireeriv mõju.

Populaarseks terrorismipropaganda kanaliks on ajakirja Inspire kõrvale kerkinud ISILi ajakiri Dabiq. Tegemist on mõjusa perioodilise väljaandega: läbimõeldud sisu, pilkupüüdev kujundus, kaasahaaravad ja õhutavad kirjutised ning ilmumine paljudes keeltes. Dabiq on eelkõige värbamisvahend ja suunatud võimalike välisvõitlejatele lääneriikides.

ISILi tegevus tugineb ainult šariaadile (islamiseadustele), seda nii võitluses kui ka elukorralduslikes

Õiguskaitseasutustele on Süürias ja Iraaki siirduvad ja sealt naasvad isikud väljakutseks. Neis kahes riigis võitleb tuhandeid välisvõitlejaid ning nende seas on sadu inimesi meie lähiriikidest. Osa isikuid on Süürias sõjategevuses osalenud korduvalt ning üha enam otsitakse vastust küsimusele, kuidas selliseid reisimisi vältida ja välisvõitlejatest lähtuvat ohtu ennetada. ÜRO Julgeolekunõukogu on rõhutanud selle fenomeniga võitlemise olulisust. Eesti ja paljude teiste riikide õiguskaitseasutustele tähendab see veelgi enam omavahelise koostöö tihendamist, laeva- ja lennureisijate nimekirjade vastavate süsteemide rakendamist. Võitlemine välisriikides tegutsevates ebaseaduslikes relvaformeeringutes on õiguspoliitiline küsimus, mille üle arutletakse paljudes riikides.

Džihadistid kasutavad eriti rängelt lapsi ära oma sõnumite levitamisel. Fotol mustas Sazanakovi tütar

Võib paista, et Eestis selles valdkonnas probleemi ei ole ning vastumeetmete rakendamine ei ole pakilise tähtsusega, aga siiski. Aastaraamatus 2013 teavitasime avalikkust, et Eestist on mõned isikud läinud Süürias osalemaks sõjategevuses või toetamaks seda. Üks selliseid mehi on Abdurrahman Sazanakov, kes enne Eestist lahkumist külastas regulaarselt Tallinnas Keevise tänaval asuvat islamikeskust. Üksikuid säärase huviga isikuid on Eestis veel ning peale selle oleme tuvastanud, et üha sagedamini külastavad Eestit terrorismi või äärmusrühmitistega seotud välisriikide elanikud.

võitlemissooviga Robert Lindmets, kes ei olnud ühegi religiooni aktiivne järgija. Teadaolevalt on tema eesmärgiks sõidada ISILi vastu ja ta kuulub sealses mitme osapoolega konfliktis nende hulka, kes ei juhindu oma tegevuses usulisest fanatismist.

Guantanamo kinnipidamislaagrist

2014. aastal võeti Eestis vastu poliitiline otsus aidata kaasa Guantanamo kinnipidamislaagri sulgemisele. 2015. aasta alguses asustati Eestisse

teinud ja teevad edaspidigi tööd selle nimel, et Eestisse asustatud isik võimalikult kiiresti integreerida siinsesse ühiskonda.

Eesti moslemikogukonnast

Kui varasematel aastatel on Eesti moslemikogukonna kasv ning nende sidemed välismaiste islamiorganisatsioonide ja mošeedega stabiilselt kasvanud, siis 2014. aastat iseloomustab tunduvalt dünaamilisem areng. Oluliselt on suurenenud moslemitest immigrantide arv ja seda eelkõige Eesti ülikoolides õppivate tudengite näol. On esinenud ka juhtumeid, kus Eestisse õppima saabunud välisüliõpilased n-ö kadusid ära Lääne-Euroopasse.

Reaalseks julgeolekuohuks on kriisikolletes sõjategevuses osalenud isikud.

Eestist Süüriasse ja Iraaki siirdunud motivatsioon on olnud erinev ning harilikult ei saagi rääkida ainult ühest kindlast põhjusest või eesmärgist, kuna seesuguste otsuste tegemisel on enamasti mängus erinevad mõjurid. Sugugi mitte kõigil pole peamiseks motiveerivaks jõuks radikaalne usutõlgendus. Nii läks 2014. aastal Eestist sinna piirkonda

elama üks endine Guantanamo kinnipeetu. Seda isikut ei ole terrorikuritegude eest süüdi mõistetud ning ei ole tuvastatud tema osalemist vägivaldsetes terroritegudes.

Kuigi vabastatud Guantanamo kinnipeetute seas on neid, kes on hiljem terrorismiga seotud kuritegusid toime pannud, on Eesti ametkonnad

Rekordiliseks saab 2014. aastat pidada ka välismaiste islamiorganisatsioonide ja mošeede esindajate Eesti külastuste poolest. Kui varasematel aastatel on islamiorganisatsiooni Jamaat Tabligh gruppide Eesti külastuste arv jäänud alla kümne, siis eelmisel aastal oli nende arv juba kahekohaline.

Meedia tähelepanu tõttu kadusid Sazanakovi Facebooki lehelt Süürias tehtud fotod

Eestit külastavad järjest enam välismaised islamiorganisatsioonid. Pildil moslemid Soomes

Uue islamiorganisatsioonina märkasime Eestis läinud aastal Moslemi Vennaskonda (ingl *Muslim Brotherhood*), kellega seotud isikud püüdsid luua püsivaid kontakte Eesti moslemitega. Moslemi Vennaskond on olnud araabia maades seotud terrorismitegevusega ning oma tegevuses juhindub see islami fundamentalismist, eesmärgiga ühendada islamimaad kalifaadiks, kus valitseksid ranged šariaadiseadused.

Kirjeldatud arengute valguses on terrorismioht Eestis küll jätkuvalt madal, kuid muret tekitab radikaalsuse ilmingute süvenemine ja nende tavapäraseks muutumine osa Eesti moslemikogukonna liikmete hulgas. Kahjuks oleme täheldanud radikaalsete vaadete ja ilmingute n-ö vaikivat ignoreerimist ka Eesti moslemikogukonna mõne juhtfiguuri poolt.

Üldiselt saab Eesti moslemikogukonna tegevust ja toimimist nimetada kaootiliseks. 2013. ja 2014. aastal tegutses Tartus islamiusuliste palveruum, mis nüüdseks on suletud. Tartu palveruum tegutses põhiliselt eestlastest konvertiitide ja islamiriikidest pärit välisüliõpilaste initsiatiivil. Pal-

veruumil puudus ametlik religioosne liider, kes omanuks haridust islami usutalituste pidamiseks. Samuti ei osalenud Tartu palveruumi tegevuse koordineerimisel Eesti moslemikogukonna juht Ildar Muhhamedšin.

Eesti moslemite peamiseks usutalituste pidamise kohaks Tallinnas on Keevise tänaval asuv islamikeskus. 2014. aastal peeti samas kinni mitu illegaalset immigranti. Moslemitest illegaalide arv on aasta-aastalt kasvanud ning üha enam leiavad nad tee islamikeskusesse. Illegaalsest immigratsioonist üldisemalt rääkides tuleb mainida keerulist koostööd Venemaa piirivalvega. Isegi ilmsel-

Skandinaaviasse. Euroopasse pääsemise nimel ollakse valmis maksuma inimkaubandusega tegelevatele võrgustikele ja võtma eluohtlikke riske. Kurvaks näiteks on juhtum 2014. aasta jaanuarist, kui kolm Sudaani päritolu isikut üle Piusa jõe ujudes Eestisse tulid ning üks nendest hiljem alajahtumise tõttu suri.

Eestis on mitu vabatahtlikku mittetulundusühingut, mis tegutsevad immigrantide ja neile varjupaiga andmise valdkonnas. Üllaste eesmärkidega mittetulundusühingute tegevus aitab üldjuhul hädasolijaid. Kaitsepolitsei soovib nendel mittetulundusühingutel teha tihedamat

Terrorismioht Eestis on küll jätkuvalt madal, kuid muret tekitab radikaalsuse ilmingute süvenemine osa Eesti moslemikogukonna liikmete hulgas.

gete tõendite olemasolu korral ei nõustu Venemaa oma territooriumilt tulnud isikuid tagasi võtma, kuigi see on nende kohus. Üldjuhul on islamiriikidest pärit isikud reisinud legaalset Venemaale kaugema eesmärgiga sealt illegaalselt edasi liikuda Euroopasse ja konkreetselt läbi Eesti

koostööd riigiasutustega ja lühiajaliste sihtide kõrval töötada välja pikaajaline strateegia.

Tegelike pagulaste kõrval kasutavad samu marsruute Euroopasse pääsemiseks ka terrorismiorganisatsioonidega seotud isikud, kelle eesmärgid ohustavad

Euroopa julgeolekut. Sellised isikud väidavad end olevat samuti pagulased ja üha suureneva immigratsioonisurve tingimustes suureneb paratamatult ka tõenäosus, et sellised isikud jõuavad Euroopasse, sh Eestisse.

palume inimestel, kes on märganud oma lähedaste või tuttavate seas põhjendamatut huvi kriisikollete või äärmusideoloogiate vastu, sellest Kaitsepolitsei ametile teada anda. Sellisel käitumises ei ole mingit põhjust tunda

ne on esimesed sammud selle eesmärgi saavutamisel. Võimalik, et riik peab hakkama mõtlema deradikaliseerimisprogrammide loomisele ja rakendamisele juba lähemas tulevikus.

Tegelike pagulaste kõrval kasutavad samu marsruute Euroopasse pääsemiseks ka terroriorganisatsioonidega seotud isikud.

Peatüki alguses on mainitud lühidalt nn üksikuid tegutsejaid, kes on mõjutatud erinevatest äärmusideoloogiatest ja kes üldjuhul on radikaliseerunud teistele märkamata. Selliseid isikuid on julgeolekuasutustel väga raske tuvastada ning siinkohal

ennast pealekaebajana, vaid see on panus meie kõigi julgeolekusse. Kaitsepolitsei ameti esmane eesmärk on ohte ennetada. Valele rajale sattunud inimeste kindlakstegemine, võimalikult varajases staadiumis nendega suhtlemine ja neile selgitustöö tegemi-

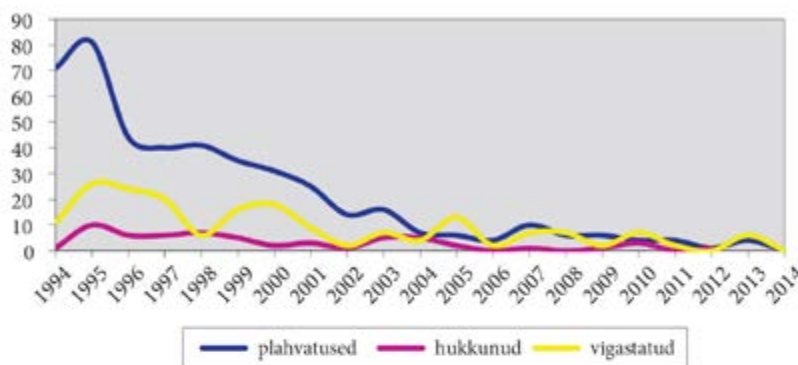
OSCE missioonirühmade vabastamine

26. mail 2014 peeti Ukraina idaosas Donetskis kinni OSCE SMM (*Organization for Security and Co-operation in Europe, Special Monitoring Mission*) UKR (Ukraina) vaatlejate rühm, kus peale Eesti olid esindatud veel Taani, Tšehhi ja Türgi kodanikud. Mõned päevad hiljem, 29. mail 2014 peeti samas piirkonnas Luganskis kinni OSCE SMM UKR teine vaatlejate rühm koosseisus Saksamaa, Hispaania, Venemaa ja Hollandi kodanikud.

Arvestades mitme riigi esindajate pantvangistamist ning OSCE varasema kogemuse puudumist selliste olukordade lahendamisel, esitas OSCE SMM UKR juht Ertugrul Apakan abitaotluse EuNAT-ile (*European Network of Advisory Teams*), mille liige alates 2011. aastast on ka Eesti. EuNAT on Eurooli raames tegutsev ja Euroopa Liidu finantseeritav koostööplatvorm, mille tegevuse kese on pantvangistamise ja väljapressimise olukordade lahendamine rahvusvahelise koostöö ja kogemuse jagamise teel.

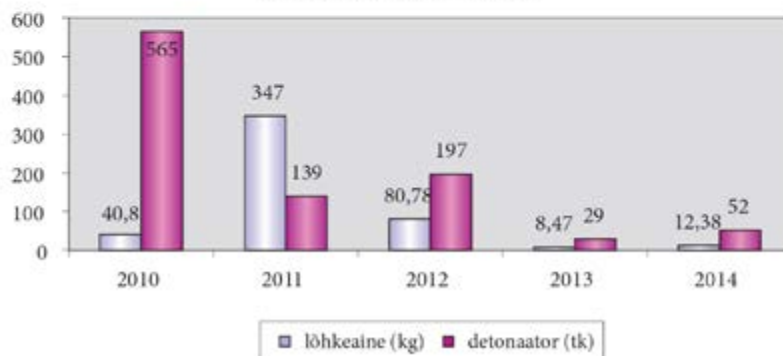
Töö pantvangide vabastamiseks algas paralleelselt kõigis asjasse puutuvates riikides ning olukorra lahendamise keskuseks määrati Saksamaa Liidukriminaalameti BKA (Bundeskriminalamt) Berliini hoone. Kriisilahendamisrühmas esindas Eestit kogu situatsiooni jooksul Kaitsepolitsei amet. Samuti tehti suuri jõupingutusi Eesti Välisministeeriumi poolt nii rahvusvahelisel tasandil kui

Lõhkematerjalide plahvatused Eestis

Deaktiveeritud relvade reaktiveerimise vastane tegevus ja lõhkeainete raske kättesaadavus peavad heidutama, et Eesti poleks terroriste ligimeelitav piirkond

KAPO poolt käibelt kõrvaldatud ebaseaduslik lõhkeaine ja detonaatorid

Plahvatuste langustrend: ametkondade koostöö ja lõhkeaine loovutuskampaania avaldavad mõju. Eestis polnud 2014. a tapvaid ega inimesi vigastavaid lõhkematerjali plahvatusi

Kaitsepolitseil koostöös partneritega õnnestus vabastada OSCE vaatlejad

ka Eesti saatkonna kaudu Ukrainas. Äärmiselt oluliseks kujunes koostöö Ukraina Julgeolekuameti SBU-ga (Sluzhba Bezpeky Ukrainy), kes osutas pantvangiolukorra lahendamisele igakülgset toetust.

Kriisilahendamisrühma tööülesanded olid: pantvangide vabastamiseks peetud läbirääkimise käigu analüüs ja nõustamine, üldise informatsiooni kogumine ja analüüs, võimalike vabastamise lahenduste kujundamine ning vabastamisjärgsete toimingute planeerimine ja kooskõlastus asjaomaste riikide vahel. Pidevalt nõustati pantvangistatud isikute perekonnaliikmeid ja teisi lähedasi.

Tulenevalt Apakani abitaotlusest EuNAT-ile ning BKA-s kogunenud kriisilahendamisrühma otsuse alusel komplekteeriti nõustamismeeskond esindamiseks EuNAT-it ka Ukrainas kohapeal.

Saadud andmete kohaselt oli ühe vaatlusmeeskonna kinnipidamiskoht Perevalski linnas ning kinnipidava grupi ülemaks Aleksandr

Sokol. Teise vaatlusmeeskonna kinnipidamiskohaks oli Severodonetski linn ning kinnipidava grupi ülemaks Pavel Dremov. Mõlemad nimetatud pantvangistajate grupid allusid selles regioonis Ukraina valitsusvägede vastast tegevust juhtiva kasakapealiku, ennast atamaniks nimetava Nikolai Kozitsyni kontrollile. Situatsiooni arenedes süvenes nii kriisilahendamisrühmal kui ka OSCE Ukraina juhtkonnal veendumus, et Nikolai Kozitsyn saab korraldusi (sh pantvangistatud vaatlusmeeskondi

regioonis käimasolevat relvakonflikti, oli sel ajal välistatud pantvangide vabastamise operatsioon sõjaliste või politseiliste ründeüksustega.

Koordineeritud töö mitmel tasandil (asjasse puutuvate riikide presidendid ja peaministrid, Euroopa Parlament, OSCE juhtkond Šveitsis, Venemaa kirik, sotsiaal- ja muu massimeedia surve jne) viis positiivse lahenduseni: ööl vastu 27. juunit sai Eesti esindaja kinnituse pantvangide meeskonna vabastamise ja

Eesti jaoks kulmineerus vabastatud pantvangide kriisipiirkonnast väljatoimetamiseks tehtud töö pantvangistatud eestlase Tallinnasse jõudmisega 28. juunil 2014.

puudutavaid) Moskvast. Üheks võtmefiguuriks oli ennast peaministriks nimetav Aleksandr Borodai, kes olukorra lahenedes lootis teenida avalikkuse ees plusspunkte, esinedes massimeedias videote ja avaldustega kui pantvangide „vabastaja“.

Hoolimata pantvangistatud isikute asukohtade suhteliselt täpsest teadmisest, aga arvestades kõnealuses

Donetski linna vahepeatusesse liikumise kohta ning 28. juunil saabus kinnitus ka teise pantvangide meeskonna vabastamisest.

Eesti jaoks kulmineerus kõikide vabastatud pantvangide kriisipiirkonnast väljatoimetamiseks ning kodumaale jõudmiseks tehtud töö pantvangistatud eestlase Tallinnasse jõudmisega 28. juunil 2014.

Ameerika presidendi visiidil jäi julgeoleku tagamine meeldivalt taustale

Rahvusvahelisest koostööst üldisemalt

Kaitsepolitsei ameti rahvusvaheline suhtlus hõlmab teabevahetust julgeolekuohtude ennetamiseks ja analüüsimiseks eelkõige välispartneritega lähiregioonis ja Euro-Atlandi ruumis, kuid see koostöö nii julgeoleku- kui ka politseiasutustega ei ole geograafiliselt piiratud, ulatudes üle maailma.

Ehkki rahvusvahelise koostöö liigid ei eristu oma funktsioonilt suuresti, võib öelda, et kahepoolne koostöö on enam keskendunud teabevahetusele julgeolekuohtude tuvastamiseks ja ennetamiseks ning

mitmepoolne keskendub kogemuste jagamisele kollektiivse julgeoleku tagamise eesmärgil.

Mitme osapoole koostöö toimub eelkõige NATO ja Euroopa Liidu julgeolekuküsimustega tegelevates tööformaatides, milles Kaitsepolitsei amet aktiivselt osaleb. Nii on Euroopa Liidu Välisteenistuse (EEAS) juures töötava analüüsi- ja strateegiakeskuse EU INTCEN tegevus julgeolekuvaldkonna analüüsimisel ELi sees üha olulisemaks kujunemas. Keskus sünteesib Euroopa Liidule vajalikku julgeolekuteavet kogu maailmast nii diplomaatilisi ning avalikke allikaid kui ka liikmesriikide julgeolekuasutuste infot kasutades.

USA presidendi julgeolekut tagamas

Kõrgetasemelised visiidid on avalikkuse tähelepanu all kõikjal maailmas, seades õiguskaitseasutustele suure vastutuse nii isikute kui ka objektide turvalisuse tagamisel. Eesti julgeoleku- ja politseiasutused hindavad enne igat visiiti ohte ning rakendavad meetmed võimalike rünnete ärahoidmiseks. Suurüritustel ja visiitidel on Kaitsepolitsei ameti ülesandeks ohuhinnangute koostamine, kaasatud isikute taustakontroll, tehniline toetus ning vajaduse korral füüsilise julgeoleku toetamine ja valmisoleku tagamine ootamatule sündmusele reageerimiseks lisajõu-

dudega. Terrorioht Eestis on küll praegu madal, kuid kogu maailmas üha kasvav terrorismioht muudab tõenäolisemaks Eestit küllastavate välisriikide või organisatsioonide kõrgete esindajate ründamise.

2014. aastat jääb meenutama üks viimase aja kaalukamaid visiite Eestisse, kui NATO Walesi tippkohtumise eel külastas meie riiki USA president Barack Obama. USA presidenti peetakse maailma ohustatuimaks riigipeaks, mistõttu nõudis Eestis tema turvalisuse tagamine võrreldes teiste kõrgetasemeliste küllastustega oluliselt rangemaid julgeolekumeetmeid. USA presidendi viisitidest teatakse üldjuhul mitu kuud ette, kuid Eesti-visitit pandi paika tavatult lühikese etteteatamisega.

Selline visiit tähendab mahukat ühisoperatsiooni ja nii olid julgeolekualased ettevalmistused intensiivsed ning nendes osalesid tuhanded inimesed. Pearaskust kandis Politsei ja Piirivalveamet, oma oluline roll oli ka kaitsepolitseil ja USA presidendi julgeolekumeeskonnal, märkimisväärse panuse andsid veel mitmed asutused. Visiidi turvalisuse tagamiseks harjutati läbi mitu stsenaariumi

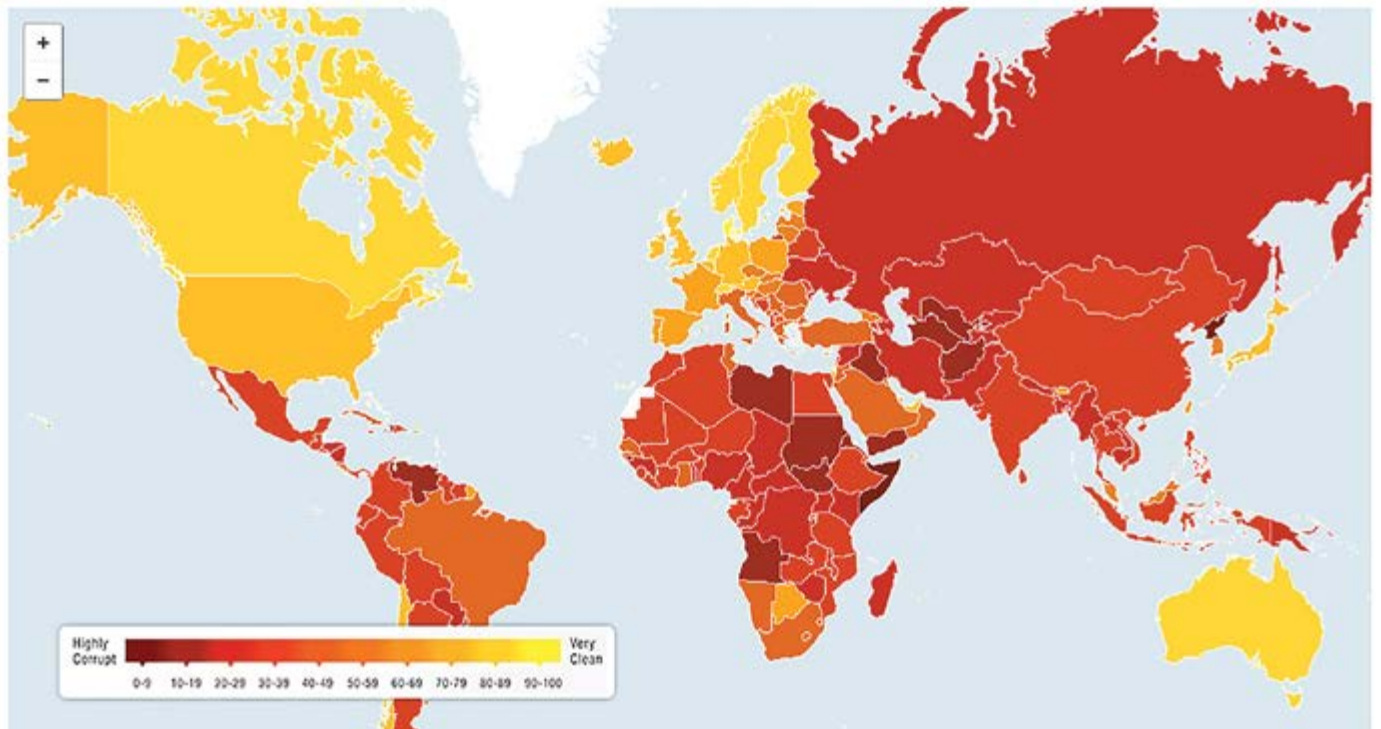
ning valmisolekut halvimalle võimalikule sündmusele reageerimiseks.

Euroopa Liidu ühe aluspõhimõtte, isikute vaba liikumise tingimustes tuleb arvestada, et terroristid või äärmuslikult meelestatud isikud võivad märkamatuult Eestisse siseneda. Välispartneritega vahetati teavet kohtumist ohustada võivatest isikutest ja rühmitistest. Ühe ennetusmeetmena taaskestitati ELi sisepiiril ajutiselt Eestisse sisenemisel lihtsustatud piirikontroll, kus tuvastati piiriületajate isikusamasus. Piiriületajate põhjalikum kontroll õigustas end ning turvalisuse tagamisel leiab see kindlasti ka edaspidi kasutust.

Terroristide võimalikuks sihtmärgiks on visiidil küllastatavad laialdase tähelepanu alla sattuvad objektid ja nii tugevdati rahvusvaheliste lepingute ja riigisisese regulatsiooni kohaselt nende kaitseks julgeolekumeetmeid. Võimalike rünnete õnnestumise tõenäosuse vähendamiseks töötasid lisajõud küberturvalisuse tagamisel, silma hoiti peal objekte ümbritseval alal ja kontrolliti isikuid. Võimalike riskide maandamiseks ja ohtude vältimiseks kehtestati Tallinnas liiklus- ja parki-

mispiirangud, osa tänavaid suleti nii autoliiklusele kui ka jalakäijatele. Mitme asutuse omavahelise koordineeritud koostöö tulemusena sai inimeste igapäevaelu siiski häiritud nii vähe kui võimalik.

Kõrgetasemeliste visiitide ajal esineb tihti nii emotsionaalselt laetud meelevaieldusi kui ka vägivallaakte, kuid see kohtumine möödus rahumeelselt ning märkimisväärsete julgeolekut ohustavate vahejuhtumiteta. Sujuva ametkondliku ja rahvusvahelise koostöö tulemusena sai USA presidendi visiit edukalt kulgeda.

Transparency Internationali korrupsioonitajumise indeks 2014

KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS

2014. aastal avaldati esmakordselt Euroopa Komisjoni (EK) korrupsiooniaruanne¹⁴. Selle kohaselt on Eesti inimeste kokkupuude korrupsiooniga väike ja korrupsioonitaju keskmine. Samas soovib EK Eestil tõhustada järelevalvet erakondade rahastamise ja eelkõige kohalike omavalitsuste riigihangete üle ning võtta Riigikogul vastu käitumiskodeks. Aruande hinnangul on kor-

dised suunad ja vajaliku õiguskeskkonna. Näiteks kehtestas Euroopa Parlament 2014. aastal laiendatud reeglid kogu ELi territooriumil kriminaalsete (sh korruptiivsete) varade konfiskeerimiseks.

2014. aasta Transparency Internationali korrupsioonitajumise indeksi¹⁵ järgi on Eesti tulemus 69 punkti. Tabeli üldarvestuses tõusis Eesti 175

tes on paranenud ja see on eelkõige oluline riigi rahvusvahelise maine ja konkurentsivõime (avatus investeringutele) tähenduses.

Eesti elanike korrupsioonitajule avaldab oma mõju altkäemaksu juhtumite sagedane kajastamine meedias. Kaitsepolitsei näeb õigusrikkumiste avalikustamises eelkõige teavitavat, aga ka hoiatavat eesmärki. Vahetumalt puutuvad korrupsiooniga nii avalikus kui ka erasektoris kokku ettevõtjad, kelle teadlikkuse tõstmise vajadusele on tähelepanu juhtinud mitmed rahvusvahelised raportid (nt OECD, Euroopa Komisjon).

Korrupsiooni kui riikide finantskriisi ühe põhjuse teadvustamine on maailmas kasvanud, kuid vähem pööratakse tähelepanu ametialase kuritegevuse seostele riigi julgeolekuga.

ruptsiooni ulatus Euroopas vaatamata liikmesriikide jõupingutustele endiselt suureks probleemiks. Kõnealune ülevaade tõestab veel kord, et läbimurdeks on vajalik kõigi ühiskonna huvirühmade arusaamade muutumine. Euroopa Liidu juhtorganid saavad selleks tagada vaid ül-

riigi seas 26. kohale (2013. a 177/28, 2012. a 176/32). Maailma Majandusfoorumi rahvusvahelise konkurentsivõime 2014. aasta reitingus, mis arvestab ka riigi korrupsioonitaset, on Eesti 144 riigi hulgas 29. kohal, olles aastaga tõusnud kolme koha võrra. Eesti positsioon sellistes edetabeli-

Korrupsiooni kui ühe riikide finantskriisi põhjuse teadvustamine on maailmas kasvanud, kuid vähem pööratakse tähelepanu ametialase kuritegevuse seostele riigi julgeolekuga. ÜRO hinnangul olid rahvademonstratsioonid Ukrainas paljuski

¹⁴ EK korrupsiooniaruanne http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/index_en.htm

¹⁵ www.transparency.org/cpi2014/results

põhjustatud sügavast korruptsioonist riigi endise juhtkonna seas. Korruptsioon süvendab ebavõrdsust, kahandab avalikkuse usaldust riigiasutuste ja kohtusüsteemi vastu ning viib karistamatuseni. Niisugust olukorda võib soosida ja ära kasutada ebasõbralik naaberriik, seades ohtu teise riigi territoriaalse terviklikkuse või koguni iseseisvuse.

ELi kodanikele ja valitsustele tekitavad lisasurve mitmesugused Euroopaga seotud kriisid. Nende eskaleerumise vältimiseks ja kiireks lahendamiseks ootavad inimesed eelkõige kaitset organiseeritud kuritegevuse, finants- ja maksupettuste, rahapesu ja korruptsiooni kasvu eest. Rahvusvaheliste hinnangute põhisonumeid on siinkohal riigi seadusandliku ja täidesaatva võimu positiivne eeskuju ja tahe. Ka Eestis on selles valdkonnas arenguruumi. Eeltoodud põhimõtete järgimine 2014. aastal kardinaalselt muutunud julgeolekuolukorras on olulise tähtsusega.

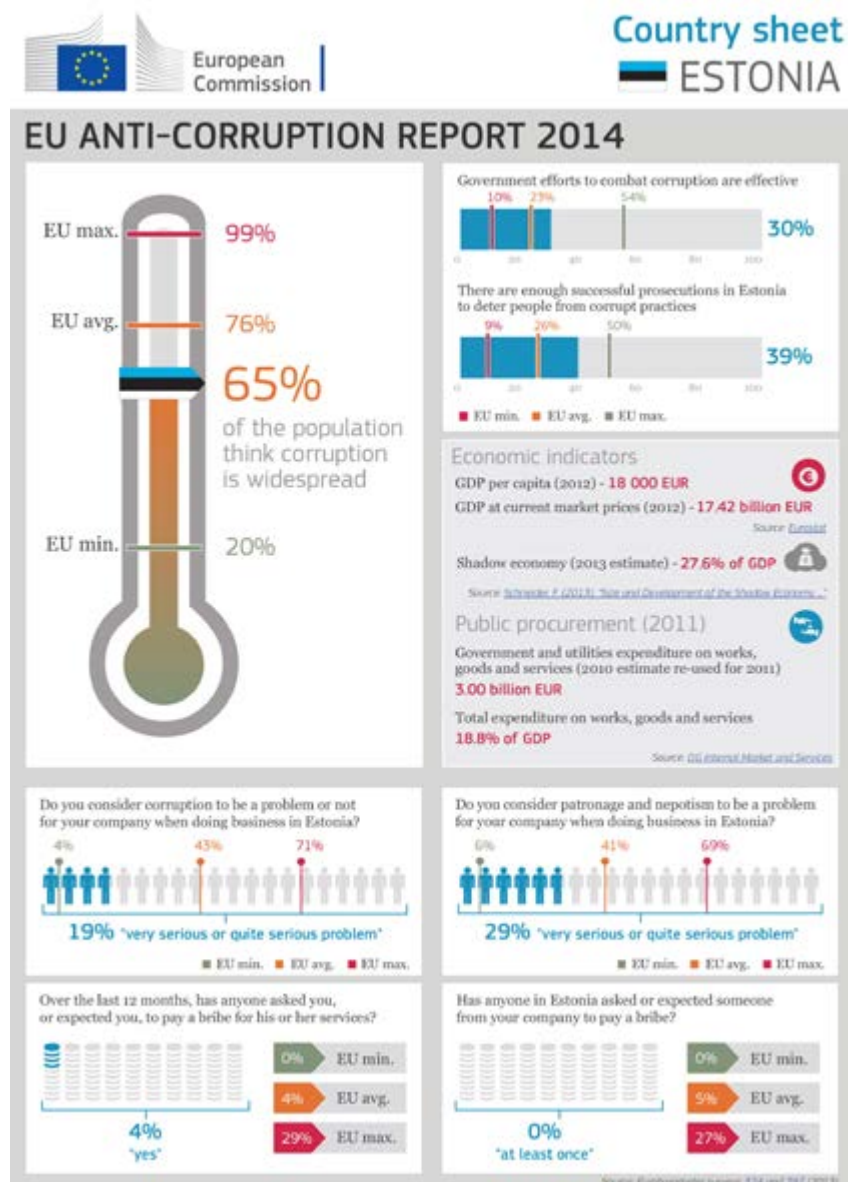
Riigi julgeolekut mõjutav korruptsioon

Riigi võime ennetada ja vajadusel kaitsta end vaenulike välismõjude eest on viimase aasta üheks aktuaalsemaks teemaks. Ühelt poolt mõistame eeltoodu all riigi piisavat informeeritust võimalikest Eesti-vastastest plaanidest ja tegevustest, mida algatatakse või juhitakse väljastpoolt meie territooriumi. See sageli varjatud iseloomuga teave on vajalik vastusammude astumiseks, et vältida ohtude realiseerumist või eskaleerumist. Teisalt on julgeolek otseselt seotud riigi kaitsevõime ja selle arenguga. Tõsiselt võetava heidutuse olemasolu vähendab võimaliku agressori tahet mis tahes rünnete elluviimiseks. Eesti julge-

olekuasutuste ja kaitseväge töötajad on juba aastaid Venemaa eriteenistuste huviobjektid ja see surve kasvab. Seetõttu on oluline, et ametnikud teadvustaksid ohte ega annaks ise oma korruptiivse käitumisega põhjust saada ebasõbralike välisriikide värbamise sihtmärgiks.

Keerulises julgeolekuolukorras, eriti Ukraina näitel, tuleb varakult õigeid järeldusi teha. Nii soovitab julgeolekuekspert John R. Schindler ka Ukrainal võidu saavutamiseks

kaitseväge korruptsiooni vastu tugevalt võidelda, kuna see tasub ära laiemalt kogu riigi julgeoleku mõttes. Tema terav soovitus on Ukraina kaitseväge kontekstis korrumppeerunud ametnikke nimetada Kremli abistavateks reeturiteks ja neid vastavalt kohelda.¹⁶

Euroopa Komisjoni korruptsiooniaruande fakteleht Eesti kohta

¹⁶ <http://20committee.com/2015/03/08/how-ukraine-can-win/>

Kõrgetasemeline korruptsioon ohustab riigi julgeolekut. Riigikohus mõistis kõrged poliitikategelased, riigiametnikud ja eraettevõtjad süüdi. Kohtualused maakohtus

Riik ja erasektor on oma eesmärkide elluviimisel eelkõige partnerid, kes peavad arvestama teatud reeglitega. Olulised märksõnad on koostöö läbipaistvus ja usaldusväärsus. Üldist riigi julgeolekut ohustav korruptsioon seondub endiselt ametnike varjatud huvidega riigihangete (sh ELi tõukefondide vahendite kasutamisel) planeerimisel ja läbiviimisel, riigi osalusega strateegiliste äriühingute ja sihtasutuste juhtimisel ning investeeringute tegemisel transiidi-, logistika-, energeeti-

ka- ja keskkonnasektoris. Viimased aastad näitavad, et piir ametnike (poliitikute) ja äriühingute huvide vahel on sedavõrd ähmastunud, et mitmedki korruptsioonijuhtumid on saanud pretsedenti loova lahendi alles Riigikohtus. 2014. a jõustus otsus aastaid väldanud „maadevahetuse“ vaidluses, kus olid korruptsioonisüüdistusega kohtu all tipp-poliitikud, -ametnikud ja erasektori esindajad. Kaitsepolitsei koostöös prokuratuuriga tõestas, et seadused kehtivad kõigile samaväärselt. Süü-

dimõistetud korruptantide avalikkuse mõjutamise katsed ei kandnud vilja, kohtualuste alusetud süüdistused ebaseaduslikus jälitustegevuses kaitsepolitsei ja prokuratuuri aadressil lükkas Riigikohus lõplikult ümber ning mõistis kohtualused süüdi korruptsioonis.

2014. a olulisemad kõrgetasemelise korruptsiooniga seotud kohtulahendid

- Harju Maakohus mõistis 2014. a süüdi Teabeameti endised töötajad **Sergei Böstrovi, Pavel Kotkini, Ines Piibelehe ja Sven Randlese ning Lauri Vihula**. Böstrov, Kotkin, Randlese, Piibeleht ja Vihula omastasid ühtekokku üle 600 000 euro väärtuses ameti vara. Lisaks avalikustasid Böstrov, Kotkin, Randlese ja Piibeleht neile tööalaselt teatavaks saanud riigisaladust. Samuti käitles Böstrov ebaseaduslikult väikeses koguses narkootilist ainet kokaiini. Kohus karistas süüdimõistetuid tingimisi vangistustega, millest osa tuli kohe ära kanda.
- Eesti Kaitseväge mereväe materjaliteenistuse endine ülem **Marek Vesiaid** mõisteti möödunud aastal süüdi toimingupiirangu rikkumises. Vesiaid tellis ametiisikuna mereväele teenuseid ja kaupu tema endaga seotud kahelt äriühingult kokku 90 450,09 euro suuruses summas, rikkudes sellega suures ulatuses korruptsioonivastases seaduses sätestatud toimingupiiranguid. Kohus karistas M. Vesiaidi rahalise karistusega.

- Keskkonnaministrina töötanud **Villu Reiljan**, põllumajandusministrina töötanud **Ester Tuiksoo** ning Maa-ameti endine peadirektor **Kalev Kangur** mõisteti süüdi pistise võtmises. Reiljan ja Kangur võtsid korduvalt vastu pistist ja nõustusid seda tulevikus vastu võtma mitme äriühingu esindajalt, lubades kasutada ja kasutades ära oma ametiseisundit looduskaitseaduse rakendamisel samade äriühingutega seotud isikutele kuuluvate looduskaitsete piirangutega kinnisasjade vahetamisel riigile kuuluvate kinnisasjade vastu. Vastutasuna lubati Reiljanile tulevikus osalust ühes teises juuriidilises isikus ning Reiljani palvel anti tema tuttava kasutusse tasuta korter. Kangur sai vastutasuna võimaluse varjatult osaleda äritegevuses ja finantseerida looduskaitsete piirangutega kinnistute ostu ning teostada korteri sisekujundust ja soetada mööblit. Tuiksoo võttis vastu pistist kinnisarvaga tegeleva äriühingu esindajalt, tegutses oma ametiseisundit ära kasutades selle nimel, et tema poolt juhitud ministeerium sõlmiks uute ruumide rentimiseks lepingu just selle ettevõttega. Ametiseisundi ärakasutamise eest sai Tuiksoo äriühingu esindajalt enda kasutusse tasuta korteri. Kohus karistas süüdimõistetuid tingimisi vangistusega. Kuritegude toimepanemises osalenud äriühinguid karistati rahaliste karistustega kokku 925 823 euro suuruses summas.
- Maanteeameti endine peadirektor **Tamur Tsätko** mõisteti kohtus süüdi riigihangete teostamise nõuete rikkumises ja kuna ta lubas ebaseaduslikult ühes riigimaantee renoveerimise hankelepingus enne selle sõlmimist vähendada hankeetingimustega kokkulepitud tööde mahtu, jättes töövõtjale makstava tasu suuruse vähendamata. Tsätko tegevuse tulemusena maksis riik maantee renoveerimisega tegelenud äriühingule ülemäärast tasu tööde eest, mida ettevõtte kokkuleppel Tsätkoga ei teostanud. Oma tegevusega tekitas Tsätko riigile 33 668 euro suuruse kahju. Kohus karistas Tsätkot tingimisi vangistusega. Oma tegevusega kahjustas Tsätko Eesti riigi usaldusväärset ELi tõukefondide raha kasutamisel.
- Põllumajandusministri nõuniku ja Maaelu Edendamise Sihtasutuse nõukogu liikmena töötanud **Alar Oppar** mõisteti kohtus süüdi pistise võtmises. Oppar võttis ühe äriühingu esindajalt pistist, lubades tagada samale ettevõttele ministreeriumi ja selle haldusala asutuste poolt soodsad tingimused kalakasvatuse rajamise projekti rahastamiseks erinevatest meetmetest, sealhulgas Euroopa Kalandusfondist ning riigigarantiiga laenude abil. Vastutasuks oma ametiseisundi ärakasutamise eest sai Oppar sama ettevõtte esindajalt pistisena soodustingimustel laenu 400 000 krooni ning väidetava töötasu ettemaksuna 531 000 krooni. Samuti nõustus Oppar äriühingu esindaja ettepanekuga, et pärast riigiteenistusest lahkumist saab ta ettevõttes 2% suuruse osaluse ja asub tööle sama kalakasvatuse projekti juhtimisel. Kohus karistas Opparit tingimisi vangistusega.
- Sotsiaalministri nõunikuna töötanud **Anders Tsahkna** ja Balti Radiodiagnostika OÜ mõisteti süüdi dokumendi võltsimises ja selle kasutamises. Tsahkna esitas Balti Radiodiagnostika OÜ juhatuse liikmena ühele teisele äriühingule fiktiivseid arveid kogusummas 107 990, 23 eurot tervishoiuteenuste eest, mida tegelikkuses ei osutatud. Kuna esitatud fiktiivseid arveid kajastati Balti Radiodiagnostika OÜ raamatupidamises maksuvaba käibena, siis vabanes äriühing nende arvetega muuhulgas kohustusest tasuda käibemaksu. Kohus karistas Tsahknat tingimisi vangistusega ning Balti Radiodiagnostika OÜ-d rahalise karistusega.
- ASi Eesti Energia Tehnoloogiatööstus endine tootmisdirektor **Ago Jakobson**, tootmisosakonna endine juhataja **Alexey Andreev** ning tootmise ettevalmistamise osakonna endine juhataja **Tarmo Vahtra** mõisteti süüdi altkäemaksu võtmises. Jakobson, Andreev ja Vahtra võtsid altkäemaksu mitme äriühingu esindajatelt, aidates vastutasuna oma ametiseisundit ära kasutades ebaseaduslikult kaasa sellele, et altkäemaksu maksnud isikutega seotud ettevõtted võidaksid ASi Eesti Energia Tehnoloogiatööstus poolt väljakuulutatud hankeid ja saaksid seeläbi tellimusi. Ettevõtjate pakutud altkäemaksust sai Jakobson kätte kokku 16 100 eurot, Andreev kokku 5 900 eurot ja Vahtra 900 eurot. Kohus karistas süüdimõistetuid tingimisi vangistusega, millest Jakobsonil ja Andreevil tuli osa kohe ära kanda.

Õiguskaitseüsteemi

õõnestav korrupsioon

Sisejulgeoleku tagamine algab juba riigipiiril ja see asjaolu leidis 2014. a korduvalt kinnitust. Eesti sisejulgeoleku tagamine algab juba riigipiiril ja see asjaolu leidis 2014. a korduvalt kinnitust. Eestil on ELi välispiirikaitsjana kohustus tõkestada mis tahes piiriülene kuritegevus olenevata „jõudude vahekorras“ idapiiril. Tolli- ja piirikorrupsioon omab tegelikkuses laiemat mõju kogu ELi

turvalisusele, mistõttu oleme sellele valdkonnale pööranud suuremat tähelepanu. Põhiprobleemiks on organiseeritud kuritegevuse ja korrumppeerunud ametnike omavaheline koostöö nii Eestis kui ka Venemaal. Vastutegevust raskendab siinkohal asjaolu, et Venemaal on organiseeritud kuritegevus omakorda tihedalt seotud riigi eriteenistustega. Sellevõrra aga kujutab

korrupsioon piiril veelgi tõsisemat julgeolekuohtu. Ukrainas toimunu näitas, et ohu realiseerumine tähendas rünnakut riigi terviklikkuse vastu, kus Venemaa eriteenistused organiseeritud kuritegevusega koostöös osalesid Krimmi annekteerimises ning osalevad ebaseaduslikes relvaformeringutes Ukrainas riigi vastases relvakonfliktis.

2014. a olulisemad kohtulahendid piirikorrupsiooni valdkonnas

- Politsei- ja Piirivalveameti Ida prefektuuri piirivalvebüroo endine vanemkonstaabel Oleg Botšin mõisteti süüdi altkäemaksu võtmises ja vahendamises, salakaubaveos osalemises. Botšin aitas ametiisikuna oma ametiseisundit ära kasutades ebaseaduslikult kaasa sigarettide salakaubaveole üle riigipiiri, saades selle eest vastutasuks korduvalt altkäemaksu kokku 620 euro suuruses summas. Samuti kaasas Botšin oma tegevusse ühe teise ametniku, jagades temaga salakaubavedajatelt saadud altkäemaksusummasid. Kohus karistas Botšini tingimisi vangistusega, millest osa tuli kohe ära kanda.
- Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna Ida talituse endine vaneminspektor Sergei Platonov mõisteti süüdi altkäemaksu võtmises ja kriminaal- ning jälitusmenetluse andmete ebaseaduslikus avaldamises, Vassili Satšuk altkäemaksu andmises ning Sergey Zykov altkäemaksu andmises ja vahendamises. Platonov lekitas Ida-Virumaa organiseeritud kuritegevusega seostatavatele Satšukile ja Zykovile oma menetluses oleva kriminaal- ja kohtueelse menetluse ja jälitusmenetluse andmeid, saades selle eest vastutasuks altkäemaksu. Samuti aitas Platonov ise vahetult kaasa salasigarettide üle riigipiiri toimetamisele. Kohus karistas Platonovit ja Zykovit vangistusega ning Satšukki tingimisi vangistusega, millest osa tuli kohe ära kanda.

Kaitsepolitseiameti poolt avastatud kohalikke omavalitsusi (KOV) puudutavad korruptsioonijuhtumid ja riigi vastutegevuse võimekuse kasv selles valdkonnas on küll kahandanud ebaausate ametnike arvu, kuid muutnud teised võimalikud seaduserikkujad ettevaatlikumaks. Seega ei osuta avastatud juh-

tumite arv tegelikule olukorrale ega anna põhjust rahuloluks. Käsitleme juhtumeid laiapõhjaliselt, sealhulgas arvestades korruptsiooni ulatust ja mõju konkreetses kohalikus omavalitsuses. Selle eesmärgiks on riigi julgeoleku tagamine juba rohujuuresandil suuremates KOVides, et hoida ära korrumpree-

runud ametnike tõusmine olulisele ametikohale riigiasutustes või riigile kuuluvates strateegilistes äriühingutes.

Ajal kui Eesti riigis otsitakse võimalusi hariduse valdkonna paremaks finantseerimiseks, leidsid need, kes seda raha hariduse edendamise asemel isiklikuks hüvanguks kasutasid. 2014. a oluline kohaliku omavalitsust puudutanud kohtulahend

- Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna endine peaspetsialist **Irina Aab** mõisteti süüdi omastamises, dokumendi võltsimises ja selle kasutamises. Tartu Kivilinna Gümnaasiumi endine direktor **Ants Serk** ja Tartu Kommertsgümnaasiumi endine direktor **Priit Hänni** mõisteti süüdi omastamises. Aab omastas Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna finantsala peaspetsialisti ja osakonnajuhataja kohusetäitjana osaliselt koostöös Serki ja Hänniga ning 2012. aastal süüdi mõistetud Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna juhataja Boris Goldmani ja Tartu Annelinna Gümnaasiumi direktori Jevgenia Lindevaldtiga Tartu linna vara ühtekokku 143 980, 87 euro suuruses summas. Seejuures esitas Aab mitme äriühingu nimelt Tartu Linnavalitsuse haridusosakonnale, Tartu Kommertsgümnaasiumile, Tartu Annelinna Gümnaasiumile, Tartu Kivilinna Gümnaasiumile ja Tartu Slaavi Gümnaasiumile fiktiivseid arveid kaupade ja teenuste eest, mida tegelikult ei müüdu ega osutatud. Lisaks soetas Aab Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna ametiisikuna kaubamaja kinkekaarte, mida kasutas hiljem muuhulgas isiklike ostude eest tasumiseks. Samuti ostis Aab koos oma elukaaslase Jüri Karuga Tartu linna raha eest isiklikuks tarbeks kaupu, mille eest tasumise korraldas Aab Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna ametiisikuna võltsitud arvete alusel. Kohus karistas Aabi tingimisi vangistusega, millest osa tuli kohe ära kanda. Serki ja Hännit karistas kohus tingimisi vangistusega.

AEGUMATUTE RAHVUSVAHELISTE KURITEGUDE UURIMINE

2012. aasta sügisel töid kaitsepolitsei ametnikud koostöös ekspertidega päevalvalgele Võrumaalt Võru-Valga maantee äärest Reedopalo metsast määrgistamata haudadest välja viie

muud kasutada oma inimsusvastaste kuritegude varjamiseks ja tapetud tsiviilisikute surnukehade salajaseks matmiseks pikema aja vältel, kontrolliti ümbruskonna maastikku. Uu-

eksperitiis tuvastas, et üksikhauda- des olid 35–45aastased mehed ning ühishauas 17–19aastane noormees ja umbes 30aastane naine. Kõikidel surnukehadel olid laskevigastused peas ja rinnus, naisel lisaks paranemistunnusteta lõualuu- ja ninalu- murrud, mis viitavad inimese peks- misele enne tapmist.

Kahtlemata varjavad Eesti metsad veel mitmeid seni leidmata haudu, kuhu on maetud kuritegeliku režiimi mõrvatud tublid Eesti inimesed.

isiku säilmed. Aasta varem oli samast metsast leitud ühishaud kümne isiku säilmetega. Kuna kogutud teave viitas sellele, et Reedopalo metsa võisid Nõukogude okupatsioonivõi-

ringute tulemusena leiti neli hauda – kolmes hauas ühe isiku säilmed ja ühes hauas kahe isiku säilmed. Eesti Kohtueksperitiisi Instituudis tehtud meditsiinilise kriminalistika

Kui aasta varem leitud kümne surnukeha tuvastamiseks oli niidiotsa lihtsam leida, kuna ühes piirkonnas kümne isiku kadunuks jäämine oli Eestis erakordne sündmus isegi II maailmasõjale järgnenud kommunistliku terrori ajal, siis keskealisi mehi, kes jätsid oma elu Eesti metsades okupantide vastu võideldes, oli sadu. Nii keskendusid uurijad esmajärjekorras hukkunud noormehe ja naise isiku tuvastamisele. Arhiividokumentide ja inimeste mälestuste abil otsiti andmeid Lõuna-Eestis 1950ndate alguses kadunuks jäänud naiste ja noormeeste kohta, kuid

mitu esialgset uurimisversiooni lükkas ümber DNA-analüüs, kuni 2014. aasta suvel õnnestus mõistatus osaliselt lahendada. DNA-analüüs kinnitas, et hauas oli 1933. aastal sündinud Eduard Kandver. Sellest võis järelda, et samasse hauda oli maetud ka 1925. aastal sündinud Helmi Pikk. Kandver ja Pikk tapeti ENSV Riikliku Julgeoleku Ministeriumi (MGB) Võrumaa osakonna operatiivgrupi poolt Võrumaal Lepistu külas 14. augustil 1950.

Kolme üksikhauda maetud mehe isikut ei ole veel õnnestunud tuvas-

tada. Märkimisväärne on, et MGB kasutas Reedopalo metsa mõrvatud tsiviilisikute matmiseks mitme aasta jooksul (Kandver ja Pikk tapeti 1950 ja Richard Vähi juhitud kümneliikmeline metsavendade salk 1953). Kahtlemata varjavad Eesti metsad veel mitmeid seni leidmata haudu, kuhu on maetud kuritegeliku režüümi mõrvatud tublid Eesti inimesed. Kuriteod inimsuse vastu on aegumatud ja niisama aegumatus tänuvõlas tasume seda, tuues päevavalgele ja tuvastades vägivaldse punarežiimi kuritegusid ning ohvreid.

21. september 2014 pandi Vastseliina kalmistule metsavendade mälestuskivid

Koostanud:
Harrys Puusepp

Disain, küljendus:
Smile Group

Fotod:
Kaitsepolitsei arhiiv, Delfi/Eesti Ajalehed, Scanpix, slavia.ee, Facebook

Trükk:
Iloprint

ISSN 2228-1789 (trükis)
ISSN 2228-1797 (võrguväljaanne)